

ადამიანის უფლება წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე (WASH)

პოლიტიკის ანალიზი და რეკომენდაციები
საქართველოს საკანონმდებლო
ხელისუფლებისათვის

ევროკავშირი
საქართველოსთვის
The European Union for Georgia

CENN
Shaping the Future by Changing Today

„ეს დოკუმენტი შექმნილია ევროკავშირის მხარდაჭერით.
მის შინაარსზე სრულად პასუხისმგებელია CENN და არ ნიშნავს, რომ იგი
ასახავს ევროკავშირის შეხედულებებს“.

ადამიანის უფლება წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე

პოლიტიკის ანალიზი და რეკომენდაციები

წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლების შესახებ მოცემული დოკუმენტი განკუთვნილია საქართველოს საკანონმდებლო ხელისუფლებისათვის, რომელიც ახორციელებს საკანონმდებლო ხელისუფლებას¹ და ქმნის, იღებს და ამტკიცებს საქართველოს კანონმდებლობას.

წინამდებარე დოკუმენტში განხილულია სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლების აღიარების, პატივისცემისა და დაცვის საერთაშორისო სტანდარტებთან საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისობა საქართველოს მიერ საერთაშორისო დონეზე აღებული ვალდებულებების კონტექსტში. დასკვნით ნაწილში წარმოდგენილია კონკრეტული რეკომენდაციები, რათა საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლების აღიარების, დაცვისა და პატივისცემის ვალდებულება ჯეროვნად იქნეს ასახული საქართველოს კანონმდებლობაში, როგორც საკანონმდებლო ნორმატიულ, ისე კანონქვემდებარე ნორმატიულ აქტებსა და კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტებით დამტკიცებულ გაილაინებსა და ინსტრუქციებში – ყველა იმ აუცილებელი კომპონენტის გათვალისწინებით, რომელთა ერთობლიობასაც წარმოადგენს წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლება, როგორც ადამიანის ყველა ძირითადი და ფუნდამენტური უფლების საფუძველი.

ვინაიდან, წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლების უგულებელყოფით ირღვევა თითოეული მოქალაქის ყველა ფუნდამენტური უფლება, როგორცაა სიცოცხლის, ჯანმრთელობის, განათლების, პირადი ცხოვრების, ღირსების, სოციალური და ეკონომიკური უფლებები. ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამარ-

1. **მუხლი 36. პარლამენტის სტატუსი და უფლებამოსილება** 1. საქართველოს პარლამენტი არის ქვეყნის უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანო, რომელიც ახორციელებს საკანონმდებლო ხელისუფლებას.

თლით თითოეული სახელმწიფო და მათ შორის საქართველო, ვალდებულია მოახდინოს წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლების საერთაშორისო სტანდარტის იმპლემენტაცია და ქვეყნის კანონმდებლობის ჰარმონიზაცია.

შინაარსი

შესავალი	5
1. წყლის, სანიტარიისა და ჰიგიენის, როგორც ძირითადი უფლების კონცეფცია	6
1.1. წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლების შინაარსი	6
1.2. წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლების შინაარსიდან გამომდინარე ვალდებულებები სახელმწიფოებისათვის	12
2. საქართველოს მიერ საერთაშორისო კონვენციებითა და ხელშეკრულებებით აღებული ვალდებულებები	18
3. წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლების მიმართება ადამიანის ძირითად უფლებებსა და თავისუფლებებთან	28
4. საქართველოს კანონმდებლობის მიმოხილვა წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლების კონტექსტში	31
5. საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი სამართლებრივი დაცვის მექანიზმები	41
დასკვნები და რეკომენდაციები	44

შესავალი

ნორმატიული აქტების შესახებ საქართველოს კანონის მე-7 მუხლის მიხედვით საქართველოს ნორმატიული აქტების იერარქიაში საერთაშორისო ხელშეკრულებასა და შეთანხმებას უპირატესი იურიდიული ძალა აქვს: „საქართველოს კონსტიტუციითა და „საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებების შესახებ“ საქართველოს კანონით დადგენილი მოთხოვნების დაცვით ძალაში შესულ საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებასა და შეთანხმებას, თუ ისინი არ ეწინააღმდეგებიან საქართველოს კონსტიტუციას და კონსტიტუციურ კანონს, აგრეთვე საქართველოს კონსტიტუციურ შეთანხმებას აქვს უპირატესი იურიდიული ძალა შიდასახელმწიფოებრივი ნორმატიული აქტების მიმართ“.²

ხოლო საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებების შესახებ საქართველოს კანონის შესაბამისად, „საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულება საქართველოს კანონმდებლობის განუყოფელი ნაწილია“.³

ამგვარად, საქართველოს კონსტიტუციისა და საერთაშორისო ხელშეკრულებებიდან გამომდინარე, ეროვნული კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის ვალდებულება გულისხმობს რატიფიცირებული ხელშეკრულებებით დადგენილი ადამიანის უფლებათა დაცვის სტანდარტების იმპლემენტაციას, ანუ ქართულ კანონმდებლობასა და პოლიტიკის დოკუმენტებში მათ ინტეგრირებას.

ზოგადად, ადამიანის უფლებათა დაცვის საერთაშორისო სტანდარტი ნიშნავს პირველ რიგში სახელმძღვანელო პრინციპების ერთობლიობას, უფრო კონკრეტულად, ადამიანის უფლებათა კონვენციები სახელმწიფოებისათვის ადგენენ ე.წ. სამოქმედო ჩარჩოს და როგორც ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ არაერთ თავის გადანყვეტილებაში ხაზგასმით აღნიშნა, სახელმწიფოებს აქვთ ფართო დისკრეციული უფლებამოსილება, ვინაიდან მათ უკეთ იციან საკუთარი ქვეყნის შიგნით არსებული გამოწვევები და მისაღები რეგულაციებიც თავად უნდა დაანესონ. ამის მიუხედავად, სავალდებულოა, გათვალისწინებულ იქნეს ადამიანის უფლებათა სტანდარტი, როგორც ზოგადი მოცემულობა და პრინციპების ერთობლიობა.

2. ნორმატიული აქტების შესახებ საქართველოს კანონი, მუხლი 7, პუნქტი 5.
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90052?publication=22>

3. საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებების შესახებ საქართველოს კანონი, მუხლი 6.
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/33442?publication=13>

1. წყლის, სანიტარიისა და ჰიგიენის, როგორც ძირითადი უფლების კონცეფცია

1.1. წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლების შინაარსი

წყლის უფლების თანამედროვე დეფინიცია ამგვარია:

„საკმარისი რაოდენობის, უსაფრთხო, მისაღები/შესაბამისი, ფიზიკურად და ეკონომიკურად ხელმისაწვდომი წყალი პირადი და საყოფაცხოვრებო საჭიროებებისათვის.“⁴

სანიტარია

სანიტარია სისუფთავისა და მოსახლეობის ჯანმრთელობის დაცვისათვის საჭირო ღონისძიებათა ერთობლიობაა. დასახლებული ადგილების სანიტარიული დაცვა გულისხმობს ღონისძიებათა კომპლექსს, რომელთაგან მთავარია:

- ნიადაგის ბუნებრივი თვისებების დაცვა;
- ხელოვნური საფრის მონყობა;
- ნიადაგის დაცვა ორგანული და არაორგანული ნივთიერებებითა და მათი გადანაყრებით გაბინძურებისაგან;
- დასახლებული ადგილების დასუფთავება;
- შენობებში კანალიზაციის მონყობა.

4. გაეროს ეკონომიკურ სოციალურ და კულტურულ უფლებათა კომიტეტის მე-15 დაზუსტება.

წყლის, სანიტარიისა და ჰიგიენის უფლების ძირითადი ასპექტები

თავისუფლებები	მატერიალური უფლებები
უკანონო და თვითნებური წყლის შეწყვეტისაგან დაცვა	მინიმალური რაოდენობის უსაფრთხო სასმელ წყალზე ხელმისაწვდომობა სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის შესანარჩუნებლად
წყლის რესურსების უკანონო დაბინძურების აკრძალვის უზრუნველყოფა	თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში უსაფრთხო სასმელ წყალზე, სანიტარიისა და ჰიგიენაზე ხელმისაწვდომობა
უსაფრთხო სასმელ წყალსა და სანიტარიულ მომსახურებაზე არადისკრიმინაციული, თანასწორი ხელმისაწვდომობა, განსაკუთრებით – საცხოვრებელი გარემოს გათვალისწინებით	გადაწყვეტილების მიღების პროცესებში მონაწილეობის მიღების უფლება წყალსა და სანიტარიასთან დაკავშირებულ საკითხებზე, როგორც ცენტრალურ, ისე ადგილობრივ დონეზე
არსებული წყალმომარაგების სისტემით სარგებლობაში ჩაურევლობა, განსაკუთრებით – ტრადიციული წყაროს წყლების შემთხვევაში	
იმის უზრუნველყოფა, რომ საცხოვრებლის მიღმა სუფთა წყლით სარგებლობამ არ შექმნას პირადი უსაფრთხოების საფრთხე	

გაერო-ს N15 ზოგადი კომენტარის შესაბამისად, ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ უფლებათა კომიტეტმა განმარტა წყალზე ადამიანის უფლების მასშტაბი და შინაარსი, გააანალიზა რა, თუ კონკრეტულად რა იგულისხმება საკმარისი რაოდენობის, უსაფრთხო, მისაღებ, ფიზიკურად და ეკონომიკურად ხელმისაწვდომ, პირადი და საყოფაცხოვრებო საჭიროებისთვის აუცილებელ წყალში.

საკმარისი რაოდენობის და უწყვეტი წყალი

თითოეული ადამიანისათვის წყლის მიწოდება უნდა იყოს საკმარისი რაოდენობით და უწყვეტი, რათა დაკმაყოფილდეს პირადი და საყოფაცხოვრებო საჭიროებები, სასმელი წყლის, ტანსაცმლის გარეცხვის, საკვების მომზადების, როგორც პირადი, ისე საყოფაცხოვრებო ჰიგიენის ჩათვლით.

მხოლოდ პირველადი და აუცილებელი საჭიროებებისათვის:

- სასმელად;
- სანიტარიისათვის;
- გასარეცხად;
- საკვების მოსამზადებლად;
- პირადი და საყოფაცხოვრებო ჰიგიენის უზრუნველსაყოფად.

აქვე ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ წყალზე უფლებით დაცულ სფეროში არ ყველა საცურაო აუზებისათვის, მებაღეობა-მებოსტნეობისათვის და სხვა ამგვარი მიზნებისათვის საჭირო წყალი, ისევე, როგორც წყალზე უფლება არ გულისხმობს განუსაზღვრელი რაოდენობის წყლით უზრუნველყოფას. ზემოთ ჩამოთვლილი ძირითადი საჭიროებებისათვის ჯანმრთელობის დაცვის მსოფლიო ორგანიზაციამ განსაზღვრა წყლის საშუალო რაოდენობა თითოეულ ადამიანზე ზემოხსენებული არსებითი და ძირითადი საჭიროებებისათვის, ეს არის დღე-ღამეში 50-დან 100 ლიტრამდე წყალი.

20-დან 25 ლიტრამდე წყალი მიჩნეულია მინიმალურ რაოდენობად. იმავედროულად განმარტებულია, რომ მინიმალური რაოდენობით მიწოდების შემთხვევაში შეუძ-

ლებელია არსებითი ჰიგიენური და სამომხმარებლო მოთხოვნების დაკმაყოფილება და სახეზეა ჯანმრთელობის გაუარესების მაღალი რისკი.⁵

წყალმომარაგების სისტემიდან წყლის შეწყვეტა არ უნდა ხდებოდეს თვითნებურად და წინასწარი გაფრთხილების გარეშე. წყლის შეწყვეტა დასაშვებია განსაკუთრებულ შემთხვევაში, როცა სახეზეა წყლის დაბინძურება, ამის მიუხედავად, წყლის შეწყვეტა უნდა განხორციელდეს კანონის შესაბამისად და უნდა შეესაბამებოდეს კანონით დადგენილ პროცედურებს.

უსაფრთხო და შესაბამისი წყალი

გაერო-ს N15 ზოგადი კომენტარის შესაბამისად,

წყალი უნდა იყოს დაცული	შესაბამისი, მისაღები, დაშვებული ნიშნავს, რომ წყალს უნდა ჰქონდეს
მიკრობების, პარაზიტების, ქიმიური და რადიოლოგიური ნივთიერებებისგან.	შესაბამისი ფერი, სუნი, გემო.

აღამიანებმა რომ არ მიმართონ ალტერნატიულ წყაროებს, რომლებიც შესაძლებელია ვიზუალურად უკეთ გამოიყურებოდნენ.

წყლის ხარისხთან დაკავშირებული ძირითადი დოკუმენტი – სახელმძღვანელო პრინციპები შემუშავებულია მსოფლიო ჯანდაცვის ორგანიზაციის მიერ და წარმოადგენს სახელმწიფოებისათვის ეროვნული (ადგილობრივი) სტანდარტის შემუშავების საფუძველს, რომელთა ზედმინვნით შესრულება და დაცვა უზრუნველყოფს სასმელი წყლის უსაფრთხოებას.⁶

5. G. Howard and J. Bartam, „Domestic water quantity, service level and health“ (World Health Organization, 2003); p. 22

6. მსოფლიო ჯანდაცვის ორგანიზაციის წყლის ხარისხთან დაკავშირებული სახელმძღვანელო პრინციპები. ხელმისაწვდომია საიტზე www.who.int

შესაბამისი სანიტარიული სისტემის არქონამ მრავალი ქვეყანა მიიყვანა იმ მდგომარეობამდე, რომ მნიშვნელოვნად დაბინძურდა წყლის სათავეები. გაერო-ს N15 ზოგად კომენტარში ხაზგასმულია, რომ ადეკვატური სანიტარიული უზრუნველყოფა წარმოადგენს სასმელი წყლის სათავეებისა და რესურსების დაცვის უმთავრეს მექანიზმს.

ფიზიკურად ხელმისაწვდომი

წყალი და სანიტარიული უზრუნველყოფის საშუალებები უნდა იყოს ფიზიკურად ხელმისაწვდომი და განთავსებული მოსახლეობისათვის ადვილად და უსაფრთხოდ მისასვლელ ადგილას. ფიზიკური ხელმისაწვდომობა განსაკუთრებით აქტუალური და არსებითია მოწყვლად ჯგუფებთან – შშმ პირებთან, ქალებთან, ბავშვებსა და მოხუცებთან – მიმართებაში.

იმის გათვალისწინებით, რომ წყალზე ხელმისაწვდომობის უფლება ავტომატურად არ გულისხმობს, რომ ყველას უშუალოდ საკუთარ საცხოვრებელ ადგილში ჰქონდეს წყლის ონკანი და სანიტარიული კვანძი, დადგენილია, რომ შესაბამისი პირობები იქნეს შექმნილი, რათა წყალი და სანიტარიული კვანძი თითოეული სახლის სიახლოვეს/გონივრულ მანძილზე იყოს განთავსებული. ამ კონტექსტში განსაკუთრებული დაცვის ქვეშ ყვებიან სკოლები, სკოლამდელი აღზრდის დაწესებულებები და საავადმყოფოები, ასევე – თავშესაფრები, მათ შორის, ლტოლვილთა/დევნილთა ბანაკები.

ვინაიდან ყოველდღიურად ხელმისაწვდომი წყლის რაოდენობა ითვლება წყლის ონკანიდან საცხოვრებელ სახლამდე არსებული მანძილისა და იმ დროის გათვალისწინებით, რა დროც წყლის შესაგროვებლად არის საჭირო, გონივრულად მიზნულია მანძილი, რომელიც თითოეულ ადამიანს საშუალებას აძლევს, შეაგროვოს (აიღოს) პირადი საყოფაცხოვრებო საჭიროებებისათვის საჭირო წყალი. მსოფლიო ჯანდაცვის ორგანიზაციის მონაცემებით, ყოველდღიურად, 20 ლიტრი წყლის მოსაგროვებლად საცხოვრებელიდან უახლოეს ონკანამდე რადიუსი არ უნდა აღემატებოდეს 1000 მეტრს, ხოლო წყლის შეგროვების დრო არ უნდა აჭარბებდეს 30 წუთს.⁷

გამართული წყალმომარაგების სისტემის არსებობის შემთხვევაში 100 ლიტრი

7. G. Howard and J. Bartam, „Domestic water quantity, service level and health“ (World Health Organization, 2003); p. 22 – 26.

წყალი განიხილება ხელმისაწვდომად და შესაბამისად საკმარისად, ამდენად რეკომენდებულია წყალმომარაგების სისტემების არსებობა, რაც ქალებსა და ბავშვებს თავიდან ააცილებს შორიდან წყლის მოტანის გამო დროის დაკარგვისა და სიმძიმეების ტარების უხერხულობას, რაც, თავის მხრივ, ასევე განიხილება მათი მთელი რიგი უფლებების შეზღუდვად, მათ შორის – ჯანმრთელობისა და განათლების უფლებების შეზღუდვად.

შესაბამისად, წყალზე ხელმისაწვდომობის უფლების უზრუნველყოფა თავიდან აგვაცილებს ადამიანის მთელი რიგი უფლებების ხელყოფას, როგორებიცაა: ადევკატური საცხოვრებელი პირობები, საკვები, განათლება, ჯანმრთელობა და ა.შ.

უდავოა, რომ სასმელი წყლისა და სანიტარიის ხელმისაწვდომობის უფლების ხელყოფის პოტენციური მსხვერპლი ნებისმიერ ქვეყანაში, პირველ რიგში, მოსახლეობის ღარიბი ფენაა.

ამგვარად, უთანასწორობა და დისკრიმინაციის დაუშვებლობა უდავოდ წარმოადგენს წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლების ქვაკუთხედს, რიგ დოკუმენტებში დისკრიმინაციის დაუშვებლობას უფლების ძირითად პრინციპადაც იხსენიებენ. ნებისმიერ შემთხვევაში ცხადია, რომ უფლების განხორციელების პროცესში სახელმწიფოს მიერ შემუშავდება კანონმდებლობა თუ ბიუჯეტის დაგეგმარება და/ან სატარიფო პოლიტიკა, მნიშვნელოვანია, რომ დისკრიმინაციას ადგილი არ ჰქონდეს არანაირი ნიშნით, იქნება ეს ეთნიკური, რელიგიური, სოციალური, გენდერული თუ სხვ.

ეკონომიკური ხელმისაწვდომობა

წყალმომარაგების სერვისების, მათ შორის, სატარიფო პოლიტიკის, ბიუჯეტის დაგეგმარების საფუძველი უნდა იყოს ეკონომიკური ხელმისაწვდომობის პრინციპი.

წყალზე ხელმისაწვდომობის უფლება, ბუნებრივია, არ გულისხმობს მოქალაქეთა უფასო წყლით უზრუნველყოფას. სტანდარტი ეხება ეკონომიკურად ხელმისაწვდომ წყალმომარაგების სისტემას, რომელიც გამორიცხავს წყლის მიწოდებაზე უარს გადახდის უუნარობის გამო.

გაერო-ს N15 ზოგადი კომენტარი განმარტავს, რომ ეკონომიკურად ხელმისაწვდომობის პრინციპი ავალდებულებს სახელმწიფოებს, შეიმუშაონ იმგვარი პოლიტიკა

და კანონმდებლობა, რომ პოზიტიური დისკრიმინაციის ფარგლებში დაგეგმონ და განახორციელონ შესაბამისი სოციალური პოლიტიკა (მაგ., გაითვალისწინონ შეღავათები წყლის ტარიფზე სოციალურად დაუცველი გარკვეული ფენებისათვის ან სხვა ტიპის საჭიროებების მქონეთათვის, რათა საჭიროების შემთხვევაში მოქალაქეებს მიანოდონ უფასო ან იაფი წყალი.

1.2. წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლების შინაარსიდან გამომდინარე ვალდებულებები სახელმწიფოსათვის

მიუხედავად იმისა, რომ ეროვნულ ხელისუფლებას აქვს თავისუფალი შეფასების ფარგლები გარემოსდაცვითი საკითხების საკანონმდებლო რეგულირებისას, სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს სამართლიანი ბალანსის დაცვა გამართულ მდგომარეობაში მყოფ ინსტიტუციებსა და მოქალაქეთა მიერ საკუთარი საცხოვრებელითა და პირადი ცხოვრების უფლებით სარგებლობას შორის.⁸

მიგვაჩნია, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს უახლესი გადაწყვეტილება საქართველოს წინააღმდეგ საუკეთესოდ განმარტავს სახელმწიფოს პოზიტიურ ვალდებულებას გარემოსდაცვითი საკითხების მოუგვარებლობის შემთხვევაში. მართალია, წინამდებარე საქმეში სადავო იყო არა უშუალოდ წყლის უფლების ხელყოფა სახელმწიფოს მხრიდან, არამედ საქმე ეხებოდა ჰაერის დაბინძურების პრობლემას, მოცემულ საქმეზე ევროსასამართლოს გადაწყვეტილება პრეცედენტულია, ვინაიდან კარგად განმარტავს თითოეული მოქალაქის მიმართ სახელმწიფოს ვალდებულების ფარგლებსა და უფლების დაცვის მოლოდინებს.

8. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე ჯუღელი და სხვები საქართველოს წინააღმდეგ, (საჩივარი № 38342/05). 2017 წლის 13 ივლისი

საქმეზე „ჭულელი და სხვები საქართველოს წინააღმდეგ“⁹

საქმის ფაქტობრივი გარემოებები:

მომჩივანები ცხოვრობდნენ თბილისში, ქალაქის ცენტრში, თბოელექტროსადგურის („ელექტროსადგური“) სიახლოვეს (დაახლოებით 4 მეტრი). ელექტროსადგური 1911 წელს აშენდა და მოგვიანებით მოხდა მისი რეკონსტრუქცია.

მომჩივანების მტკიცებით, ელექტროსადგურის მუშაობის დროს განხორციელებული სახიფათო სამუშაოები არ ექვემდებარებოდა შესაბამის რეგულაციებს, რის შედეგადაც, სხვა სავარაუდო ხელის შემშლელ ფაქტორებთან ერთად, ის ატმოსფეროში გამოყოფდა სხვადასხვა ტოქსიკურ ნივთიერებას, რომელიც უარყოფით გემოქმედებას ახდენდა მათ ჯანმრთელობასა და კეთილდღეობაზე და არღვევდა კონვენციის მე-8 მუხლით გარანტირებულ პირადი და ოჯახური ცხოვრების, ასევე ადეკვატური საცხოვრებლის უფლებას.

სასამართლოს გადაწყვეტილება:

წინამდებარე საქმეში ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ „კონვენციის მე-8 მუხლი – ადამიანის უფლება პირად ცხოვრებასა და ადეკვატურ საცხოვრებელზე“, შესაძლოა, გამოიყენებოდეს გარემოსთან დაკავშირებულ საკითხებზე, როდესაც დაბინძურება გამონვეულია უშუალოდ სახელმწიფოს მიერ ან სახელმწიფოს პასუხისმგებლობა წარმოიშობა კერძო სანარმოების სათანადოდ რეგულირების წარუმატებელი მცდელობით (*Hatton and Others v. UK*).¹⁰

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ განსახილველ საქმეში **სადავო მდგომარეობა მოვლენათა უცარი ცვლილების შედეგი არ ყოფილა, არამედ წარმოადგენდა დიდი ხნის განმავლობაში არსებული**

9. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე ჭულელი და სხვები საქართველოს წინააღმდეგ (საჩივარი № 38342/05). 2017 წლის 13 ივლისი

10. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე ჭულელი და სხვები საქართველოს წინააღმდეგ (საჩივარი № 38342/05). 2017 წლის 13 ივლისი, § 73

პრობლემით გამოწვეულ მდგომარეობას, რომელიც, უდავოდ, ცნობილი იყო შესაბამისი უწყებებისთვის¹¹ თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ ელექტროსადგურს დაევალა შესაბამისი ფილტრებისა და გამწმენდი მოწყობილობების დამონტაჟება, რათა შემცირებულიყო ჰაერში გამოყოფილი ტოქსიკური ნივთიერებების ზემოქმედება კორპუსის მცხოვრებლებზე, აღნიშნული ინსტრუქციის მეთვალყურეობის მიზნით, კომპეტენტურ უწყებებს ზედამხედველობის არანაირი ეფექტიანი ზომა არ მიუღიათ.¹²

წინამდებარე საქმეში სასამართლომ კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი მითითება გააკეთა, რომ საქმესთან მიმართებაში „**მთავარ სირთულეს წარმოადგენს ელექტროსადგურის საშიშ საქმიანობასთან მიმართებით მარეგულირებელი ჩარჩოს (კანონმდებლობის) ფაქტობრივი არარსებობა, როგორც პრივატიზაციამდე, ისე პრივატიზაციის შემდგომ პერიოდში და შედეგად მიღებული ჰაერის დაბინძურების საკითხის მოუგვარებლობა, რომელმაც უარყოფითად იმოქმედა მოსარჩელეთა ადეკვატური საცხოვრებელი პირობების უფლებაზე კონვენციის მე-8 მუხლით დაცულ კონტექსტში**“.

საშიშ საქმიანობასთან დაკავშირებით სახელმწიფოს აქვს ვალდებულება, მიიღოს შესაბამისი რეგულაციები საქმიანობების სპეციფიკური მახასიათებლებისა და, განსაკუთრებით, შესაძლო რისკების დონის გათვალისწინებით. ამ რეგულაციებით უნდა იმართებოდეს ლიცენზიების გაცემა, მონყოლა, ფუნქციონირება, უსაფრთხოება და საქმიანობის ზედამხედველობა და სავალდებულო უნდა იყოს ყველა შესაძლო სუბიექტისთვის, რათა პრაქტიკული ზომები იქნეს მიღებული, იმ პირთა ეფექტიანი დაცვისთვის, რომლებიც, შესაძლოა, დამახასიათებელი რისკების გამო იყვნენ საფრთხის ქვეშ (Di Sarno and Others v. Italy, no. 30765/08, § 106, 2012)¹³“.

11. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე ჯუღელი და სხვები საქართველოს წინააღმდეგ (საჩივარი № 38342/05). 2017 წლის 13 ივლისი, პარაგრაფი 13

12. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე ჯუღელი და სხვები საქართველოს წინააღმდეგ (საჩივარი № 38342/05). 2017 წლის 13 ივლისი, § 14

13. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე ჯუღელი და სხვები საქართველოს წინააღმდეგ (საჩივარი № 38342/05). 2017 წლის 13 ივლისი, §75

მიგვაჩნია, რომ ამ გადაწყვეტილებით ევროსასამართლომ გაიმეორა და დაადასტურა ის სტანდარტი, რომელიც აერთიანებს, ზოგადად, ნებისმიერი ძირითადი უფლების მიმართ სახელმწიფოს ვალდებულებას, ესენია: უფლების პატივისცემა, უფლების დაცვა და უფლების უზრუნველყოფა.

ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართლით, კონკრეტულად, წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ხელმისაწვდომობის, როგორც, ადამიანის უფლების სახელმწიფო ხელისუფლებისთვის დადგენილი სახელმძღვანელო პრინციპებია:

- ა. სუფთა წყალზე, ჰიგიენასა და სანიტარიაზე უფლების აღიარება და პატივისცემა;
- ბ. უფლების დაცვის უზრუნველყოფა;
- გ. დისკრიმინაციის დაუშვებლობა და თანასწორობა;
- დ. ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობა და გამჭვირვალობა;
- ე. მონაწილეობა;
- ვ. ანგარიშგების ვალდებულება;
- ზ. განგრძობადობა/მდგრადობა.

პატივისცემის ვალდებულება გულისხმობს, რომ სახელმწიფომ თავი შეიკავოს როგორც პირდაპირი, ისე ირიბი ჩარევისგან წყალზე უფლების განხორციელების პროცესში. მაგ., თავი უნდა შეიკავოს: წყლის რესურსების დაბინძურებისაგან; წყლის თვითნებური და უკანონო შეწყვეტისაგან; ღარიბი რაოდენობისათვის წყლის მიწოდების შეფერხებისაგან, რომ შესაბამისად დააკმაყოფილოს წყალზე მოთხოვნა მდიდარ რაიონებში; შეიარაღებული კონფლიქტის დროს წყლის მიწოდების სისტემის დანგრევისაგან; ძირძველი მოსახლეობის სასმელი წყლის წყაროს რესურსის ამონურვისაგან და ა.შ.

დაცვის ვალდებულება მოითხოვს სახელმწიფოსაგან, წინ აღუდგეს მესამე მხარის ჩარევას წყალზე უფლების განხორციელების პროცესში. სახელმწიფო ვალდებულია, მიიღოს შესაბამისი რეგულაციები, რათა კერძო სუბიექტებს, მენარმეებს, წყალმომარაგების კომპანიებსა და კერძო პირებს მიაწოდოს წყლის უფლებასთან დაკავშირებული კონკრეტული სტანდარტები, რათა ა. მესამე პირებმა თვითნებურად და უკანონოდ არ შეწყვიტონ წყალი; ბ. სოფელი, თემი დაცული იყოს წყლის რესურსების მოპოვებასთან დაკავშირებული მოქმედებების დროს, რომ არ გაუარესდეს მათ მიერ გამოყენებული სასმელი წყლის ხარისხი; გ. ქალებისა და ბავშვების უსაფრთხოება

იყოს დაცული, როდესაც ისინი სახლებიდან მოშორებით მიდიან წყლის ასავსებად; დ. ბინათმფლობელობასთან დაკავშირებული კანონი და პრაქტიკა ხელს არ უშლიდნენ ცალკეულ პირებსა და თემებს უსაფრთხო წყლის მიღებაში; ე. მესამე მხარე, რომელიც აკონტროლებს ან ექსპლუატაციას უწევს წყალთან დაკავშირებულ სერვისებს, საფრთხის ქვეშ არ აყენებდეს თანასწორი, ეკონომიკურად და ფიზიკურად ხელმისაწვდომი საკმარისი რაოდენობის სასმელი წყლის მიღებას.

განხორციელების ვალდებულება მოითხოვს, რომ სახელმწიფოებმა გაატარონ საკანონმდებლო, ადმინისტრაციული, საბიუჯეტო და სხვა ტიპის ღონისძიებები წყალსა და სანიტარიაზე ადამიანის უფლების სრულად განსახორციელებლად: ა. კანონმდებლობა და პოლიტიკა მიმართული უნდა იყოს პირადი და საყოფაცხოვრებო მოთხოვნილებების პრიორიტეტულად დაკმაყოფილებაზე; ბ. უნდა განსაზღვრავდეს მიზნებს, რომლებიც ორიენტირებული იქნება მოსახლეობის ღარიბ მარგინალურ ჯგუფებზე; გ. უნდა განსაზღვრავდეს არსებულ რესურსებს, რომლებიც აუცილებელია მიზნის მისაღწევად; დ. გამოთვლილი უნდა იყოს არსებული რესურსების გამოყენების ყველაზე რენტაბელური შესაძლებლობები; ე. უნდა ადგენდეს პასუხისმგებლობებსა და დროებით ჩარჩოებს აუცილებელი ღონისძიებების განსახორციელებლად; ვ. უნდა ითვალისწინებდეს შედეგებზე კონტროლსა და მონიტორინგს, ხოლო დარღვევების შემთხვევებში – კომპენსაციის გასაცემად საკმარისი საშუალებების გამოძებნას.

სახელმწიფო უნდა ფლობდეს წყლის გამოყენებასა და სანიტარიასთან დაკავშირებულ ინფორმაციას, ასევე წყლის სათავე ნაგებობების დაცვისა და ნარჩენების მინიმიზაციის შესახებ. სახელმწიფოს ვალდებულებაა, კერძო სექტორს (წყალმომარაგების კომპანიებს): ა. დაუდგინოს სტანდარტი; ბ. ხელშეკრულება იყოს ნათელი და გამჭვირვალე; გ. გათვალისწინებული იყოს წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე უფლების სტანდარტი; დ. ჰქონდეს კონტროლის ბერკეტი და ახორციელებდეს მუდმივ მონიტორინგს.

მართალია უფლების აღიარების ვალდებულება პირველ რიგში ცენტრალურ ხელისუფლებას ეკისრება, ვინაიდან მისი კომპეტენციაა პოლიტიკის განსაზღვრა და შესაბამისი პოლიტიკის დოკუმენტის (სტრატეგიის, სამოქმედო გეგმის) შემუშავება, ისევე როგორც საკანონმდებლო სივრცის ადეკვატური რეგულირება, თუმცა უფლების დაცვა და განხორციელება ადგილობრივ დონეებზე ადგილობრივი თვითმმართველობების კომპეტენციაა.

ცენტრალურმა ხელისუფლებამ უნდა შეიმუშაოს გამართული სამართლებრივი ჩარჩო, ხელისუფლების ორგანოების უფლებები და ვალდებულებები უნდა განაწილდეს თანაბრად და ჯეროვნად, მათ შორის არსებობდეს ადეკვატური კომუნიკაცია, ხოლო ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებს ჰქონდეთ ნათელი რეგულაციები და საკმარისი სახსრები წყალმომარაგების სისტემის ექსპლუატაციისა და განვითარებისათვის.¹⁴

დისკრიმინაციის დაუშვებლობა

წყლის უფლების დაცვა წყლის დეფიციტისა და წყლის ნაკლებობის დროს უნდა ხდებოდეს სწორად დაგეგმილი პოლიტიკით, ბიუჯეტით, გამართული კანონმდებლობითა და გათვლილი რესურსით ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე ეთნიკური, რელიგიური, გენდერული თუ სხვა რაიმე ნიშნის მიუხედავად წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე თითოეულ ადამიანს თანაბარ პირობებში უნდა მიუწვდებოდეს ხელი.

წყლის უფლებაზე მონიტორინგი და სახელმწიფოს ანგარიშვალდებულება

სახელმწიფოს უნდა ჰქონდეს კანონმდებლობით განწერილი ეფექტიანი სტრატეგიული, პოლიტიკური, ადმინისტრაციული და სასამართლო მექანიზმები.

მდგრადობა არის წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლების განხორციელების ერთ-ერთი ძირითადი პრინციპი, რომლის დაცვის გარანტირების ვალდებულება აქვს სახელმწიფოს თითოეული ადამიანის უფლების კონტექსტში.¹⁵

14. გაერო-ს ადამიანის უფლებათა კომიტეტის მე-15 კომენტარი ადგილობრივი ხელისუფლების მიმართ.

15. როდესაც სერვისი და/ან აღჭურვილობა მიწოდებულია და გამართულად ფუნქციონირებს, საფუძველშივე უნდა იყოს ჩადებული შესაბამისი რეგულაცია – გათვლა, რომ დროთა განმავლობაში გაუმჯობესდეს და არ გაუარესდეს. სახელმწიფოს ვალდებულებაა, საკუთარი ბიუჯეტი და სახსრები იმგვარად განაწილოს და გათვალოს, რომ თანხა არ დახარჯოს პრობლემის მოგვარების მხოლოდ ერთჯერად და დროებით საშუალებებზე, არამედ შესრულებული სამუშაო განხილულ უნდა იქნეს, როგორც მუდმივად განვითარებადი და გაუმჯობესებადი. წყლისა და სანიტარიის მიწოდება მოქალაქეებისათვის უნდა ემსახურებოდეს ეკონომიკურ, სოციალურ და გარემოსდაცვით მდგრადობას. მნიშვნელოვანია, რომ განხორციელებული ინვესტიცია საკმარისი იყოს არსებულის გასაუმჯობესებლად და შესაძლებელი იყოს მისი ხანგრძლივ პერსპექტივაში ექსპლუატაცია.

2. საქართველოს მიერ საერთაშორისო კონვენციებითა და ხელშეკრულებებით აღებული ვალდებულებები

გაეროს ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია¹⁶ (მიღებულია 1998 წელს), ისევე როგორც ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტი¹⁷ (მიღებულია 1976 წელს) რატიფიცირებულია საქართველოს მიერ. თითოეული მათგანი აღიარებს ადამიანის უფლებას, ჰქონდეს ცხოვრებისა და საკვების ისეთი დონე, რომელიც საჭიროა მისი და მისი ოჯახის ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობის შესანარჩუნებლად.^{18 19}

მართალია, ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ უფლებათა პაქტში პირდაპირ არ არის ნახსენები წყალზე ადამიანის უფლება, თუმცა კომიტეტი განმარტავს, რომ წყალზე ადამიანის უფლება წარმოადგენს „დეკლარაციის საცხოვრებელი პირობების, საკვებისა და ტანსაცმლის“ უფლების შემადგენელ ნაწილს. აქვე კომიტეტმა ხაზი გაუსვა იმ გარემოებას, რომ წყალზე ხელმისაწვდომობის უფლება განუყოფელია ჯანმრთელობის, საკმარისი საცხოვრებელი პირობებისა და კვების უფლებისაგან.

ექსპერტთა განმარტებით, პაქტის მე-11 მუხლის პირველი ნაწილის ფორმულირება „თითოეული ადამიანის უფლება, ხელი მიუწვდებოდეს სათანადო საკვებზე, ტანსაცმელსა და საცხოვრებელზე, აგრეთვე უფლებას, მუდმივად იუმჯობესებდეს საცხოვ-

16. მიღებული 1948 წლის 10 დეკემბერს გაერო-ს გენერალური ასამბლეის მიერ, მუხლი 25.

17. მიღებულია და ღიაა ხელმოსაწვდომად, სარატიფიკაციოდ და შესაერთებლად გენერალური ასამბლეის 1966 წლის 16 დეკემბრის 2200A(XXI) რეზოლუციით ძალაშია 1976 წლის 3 იანვრიდან, 27-ე მუხლის შესაბამისად; საქართველო პაქტს შეუერთდა 1994 წელს.

მუხლი 11 და 12.

18. გაეროს ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია, მუხლი 25. 1. ყოველ ადამიანს აქვს უფლება, ჰქონდეს ცხოვრების ისეთი დონე, საკვების, ტანსაცმლის, ბინის, სამედიცინო მოვლისა და საჭირო სოციალური მომსახურების ჩათვლით, რომელიც აუცილებელია მისი და მისი ოჯახის ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობის შესანარჩუნებლად, და უფლება, უზრუნველყოფილი იყოს უმუშევრობის, ავადმყოფობის, ინვალიდობის, ქვრივობის, მოხუცებულობის ან მისგან დამოუკიდებელ გარემოებათა გამო არსებობის საშუალებათა დაკარგვის სხვა შემთხვევაში.

19. გაეროს ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტი, მუხლი 11. 1. ამ პაქტის მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ თითოეული ადამიანის უფლებას სათანადო კვების, ტანსაცმლისა და საცხოვრებლის ჩათვლით, აგრეთვე უფლებას, განუწყვეტლოდ იუმჯობესებდნენ ცხოვრების პირობებს.

რებელ პირობებს“, მოიცავს სიტყვას „ჩათვლით“, რაც, გაერო-ს ექსპერტების დასკვნით, გულისხმობს, რომ ჩამონათვალი არ არის ამონუნრავდი და შესაძლებელია, მოიცავდეს სხვა სასიცოცხლოდ აუცილებელ პირობებს. შესაბამისად, კონვენციის ზემოხსნებული ინტერპრეტაციისას „უსაფრთხო და საკმარისი რაოდენობის წყალი“ ნამდვილად უპირობოდ და უალტერნატივოდ მოიაზრება ადეკვატური საცხოვრებლის უფლების კონტექსტში, ვინაიდან იგი ერთმნიშვნელოვნად სასიცოცხლოდ აუცილებელი და შეუცვლელი საჭიროებაა ადეკვატური საცხოვრებელი პირობების განსაზღვრისას.²⁰

2006 წელს ადამიანის უფლებათა ქვეკომისიამ მიიღო სახელმძღვანელო პრინციპები²¹ სასმელ წყალსა და სანიტარიაზე ადამიანის უფლების სახელმწიფოთა კანონმდებლობაში იმპლემენტაციისათვის. სახელმძღვანელო პრინციპები წარმოადგენს კონკრეტულ ინსტრუქციას შესაბამისი პოლიტიკის შემუშავებაზე პასუხისმგებელი თანამდებობის პირებისათვის, ასევე საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლებისათვის მოახდინონ, წყალსა და სანიტარიაზე ადამიანის უფლების იმპლემენტაცია.

ევროპის სოციალური ქარტიის²² 31-ე მუხლის²³ მიხედვით, „საცხოვრებელ ადგილზე უფლების ეფექტიან განხორციელების უზრუნველყოფის მიზნით, მხარეები ვალდებულია იღებენ, მიიღონ ზომები, რომლებიც მიზნად ისახავს: 1. ხელი შეუწყონ საცხოვრებელი ადგილის ადეკვატური სტანდარტის ხელმისაწვდომობას“.

სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტის დასკვნით, ქარტიის 31-ე მუხლით გარანტირებული „საცხოვრებელი პირობების ადეკვატური სტანდარტი“ მოიცავს კონკრეტულ ვალდებულებებს უსაფრთხო სასმელ წყალსა და სანიტარიაზე ხელმისაწვდომობის სახით.²⁴

20. გაეროს ზოგადი წესის მე-15 შენიშვნა წყალზე უფლების შესახებ, 2002წ. პუნქტი 3.

21. 2006 წელს ადამიანის უფლებათა ქვეკომისიამ მიიღო სახელმძღვანელო პრინციპები, E/CN.4/Sub.2/2005/25.

22. ევროპის სოციალური ქარტია, 1996 წ. რატიფიცირებულია საქართველოს მიერ.

23. უფლება საცხოვრებელ ადგილზე ნიშნავს უსაფრთხო საცხოვრებელს, რომელიც იმავდროულად უსაფრთხოა სანიტარიისა და ჯანმრთელობის თვალსაზრისით, ანუ აღჭურვილია ყველა კომუნალური სისტემით, წყალმომარაგების, გათბობის, კანალიზაციის, ნარჩენების გატანის, ელექტრობის აღჭურვილობით.

24. საჩივარი N 27/2004, რომის უფლებათა ევროპული ცენტრი იტალიის წინააღმდეგ, არსებითი გადაწყვეტილება, 2005 წლის 7 დეკემბერი.

2007 წელს ადამიანის უფლებათა კომიტეტმა ადამიანის უფლებათა საბჭოს თხოვნით მოამზადა კვლევა სასმელ წყალსა და სანიტარიაზე ხელმისაწვდომობის უფლების მასშტაბებისა და მისგან წარმოშობილი ვალდებულებების შესახებ.²⁵ კვლევის შედეგად ადამიანის უფლებათა უმაღლესი კომისარი მივიდა დასკვნამდე, რომ აუცილებელი იყო, უსაფრთხო სასმელ წყალსა და სანიტარიაზე ადამიანის უფლების აღიარება მომხდარიყო, როგორც ერთ-ერთი ძირითადი უფლებისა.

აქვე აღსანიშნავია, რომ, პარალელურად, განსაკუთრებით მოწყვლადი ჯგუფების მიმართ არაერთი საერთაშორისო ხელშეკრულება და კონვენცია აღიარებს სასმელ წყალსა და სანიტარიაზე ადამიანის უფლებას და აწესებს მისგან გამომდინარე ვალდებულებებს პირველ რიგში ისევ „ადეკვატური საცხოვრებელი პირობებისა“ და ჯანმრთელობის უფლებების კონტექსტში.

ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აკრძალვის შესახებ კონვენცია:²⁶ „მონაწილე სახელმწიფოები იღებენ ყველა საჭირო ზომას სასოფლო რაიონებში ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის აღმოსაფხვრელად, ... სარგებლობდნენ ცხოვრების ჯეროვანი პირობებით, განსაკუთრებით საბინაო პირობებით, სანიტარიული მომსახურებით, ელექტრო და წყალმომარაგების, აგრეთვე ტრანსპორტით და კავშირგაბმულობის საშუალებებით“.

შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის 161-ე კონვენცია:²⁷ დასაქმებულთა ჯანმრთელობისა და ჰიგიენური პირობების შესახებ.

ბავშვის უფლებათა კონვენცია:²⁸ „მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ ბავშვის უფლებას, ისარგებლოს ჯანმრთელობის დაცვის სისტემის ყველაზე სრულყოფილი მომსახურებით და ავადმყოფობათა მკურნალობისა და ჯანმრთელობის აღდგენის საშუალებებით. ...მონაწილე სახელმწიფოები ცდილობენ, სრულად განახორციელონ ეს უფლება და, კერძოდ, მიმართავენ საჭირო ღონისძიებებს, რათა:

25. 2007 წლის ადამიანის უფლებათა კომიტეტის ადამიანის უფლებათა საბჭოს თხოვნით მომზადებული კვლევა სასმელ წყალსა და სანიტარიაზე ხელმისაწვდომობის უფლების მასშტაბებისა და მისგან წარმოშობილი ვალდებულებების შესახებ; A/HRC/6/3; 2007

26. ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აკრძალვის შესახებ კონვენცია, 1979 წელი, მუხლი 14/2

27. შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის 161-ე კონვენცია, 1995 წელი, მუხლი 5.

28. ბავშვის უფლებათა კონვენცია, 1989 წელი.

გ) ებრძოლონ დაავადებებსა და საკვების ნაკლებობას, მათ შორის, პირველადი სამედიცინო-სანიტარიული დახმარების ფარგლებში, სხვა საშუალებებთან ერთად იმ გზით, რომ გამოიყენონ ადვილად ხელმისაწვდომი ტექნოლოგიები და უზრუნველყონ საკმარისი ყუათიანი სურსათითა და სუფთა სასმელი წყლით, გარემოს დაბინძურების საფრთხისა და რისკის გათვალისწინებით“.²⁹

აგრეთვე „მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ ყოველი ბავშვის უფლებას მისი ფიზიკური, გონებრივი, სულიერი, მწიფობრივი და სოციალური განვითარებისათვის საჭირო ცხოვრების დონეზე“.³⁰

შებლდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებების კონვენცია:³¹ „ცხოვრების ადეკვატური სტანდარტი და სოციალური დაცვა. მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ შებლდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებას ცხოვრების ადეკვატურ სტანდარტზე საცხოვრებელ პირობებზე მათთვის და მათი ოჯახებისათვის, რაც მოიცავს ადეკვატურ კვებას, ტანსაცმელს, საცხოვრებელ პირობებს; ასევე უფლებას საცხოვრებელი პირობების უწყვეტ გაუმჯობესებაზე; იღებენ შესაბამის ზომებს აღნიშნული უფლების დაცვისა და რეალიზებისათვის, შებლდული შესაძლებლობის საფუძველზე აღმოცენებული ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე“.

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციამ 2010 წელს აღიარა უფლება წყალზე, ჰიგიენასა და სანიტარიაზე ადამიანის ყველა ძირითადი უფლების საფუძველად³² და განაცხადა, რომ ადამიანის უფლება სუფთა წყალზე, ჰიგიენასა და სანიტარიაზე განაპირობებს სიცოცხლის, ჯანმრთელობისა და განათლების უფლებასაც კი. გაეროს რეზოლუციის მიხედვით, „თითოეული სახელმწიფო ვალდებულია, ინდივიდუალურ

29. ბავშვის უფლებათა კონვენცია, 1989 წელი, მუხლი 24.

30. ბავშვის უფლებათა კონვენცია, 1989 წელი, მუხლი 27 „2. მშობელს (მშობლებს) ან ბავშვის აღმზრდელ სხვა პირებს აკისრიათ ძირითადი პასუხისმგებლობა იმისათვის, რომ თავიანთი შესაძლებლობებისა და ფინანსური საშუალებების ფარგლებში უზრუნველყოფ ბავშვის განვითარებისათვის საჭირო ცხოვრების პირობები“.

31. მონაწილე სახელმწიფოები ეროვნული პირობების შესაბამისად და თავიანთი შესაძლებლობების ფარგლებში მიმართავენ საჭირო ზომებს, რათა დახმარება გაუწიონ მშობლებსა და ბავშვის აღმზრდელ სხვა პირებს ამ უფლების განხორციელებაში და, აუცილებლობის შემთხვევაში, მატერიალურ დახმარებას უწევენ და ხელს უწყობენ პროგრამებს, განსაკუთრებით კვებით, ტანსაცმლითა და საცხოვრებელი უზრუნველყოფასთან დაკავშირებულ პროგრამებს.

32. შებლდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებების კონვენცია, 2006 წელი, მუხლი 28.

32. The human right to water and sanitation (A/RES/64/292) (July 2010)

რეჟიმში, ეკონომიკურ და ტექნიკურ ნაწილში საერთაშორისო დახმარებითა და თანამშრომლობით, მის ხელთ არსებული რესურსების გათვალისწინებით თანდათანობით სრულად უზრუნველყოს სუფთა და უსაფრთხო წყალსა და სანიტარიზმზე ხელმისაწვდომობა“.³³ რეზოლუციის შესაბამისად, სახელმწიფო ვალდებულია უზრუნველყოს წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლების ჩართვა სახელმწიფოების შიდა კანონმდებლობაში, პოლიტიკასა და პრაქტიკაში. ყველაფერი უნდა გაკეთდეს იმისათვის, რომ ადამიანის უფლება წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე მყარად იყოს კანონმდებლობის, პოლიტიკისა და წესების ცენტრში, რათა არ მოხდეს მხოლოდ უფლების აღიარება თანამდევრი დაცვის ეფექტიანი მექანიზმების გარეშე.

გემოთ განხილული საერთაშორისო სტანდარტები, როგორც ვნახეთ, მოიცავს და აღიარებს წყალსა და სანიტარიზმზე ადამიანის უფლებას. თითოეული მათგანი საქართველოს მიერ რატიფიცირებულია, ანუ ქვეყანას შესაბამის ვალდებულებებს აკისრებს.

აქვე აღსანიშნავია წყლის უფლების შესახებ უმნიშვნელოვანესი საერთაშორისო ინსტრუმენტი წყალი და ჯანმრთელობის ოქმი, რომელიც ხელმოწერილია საქართველოს მიერ, თუმცა რატიფიცირებული დღემდე არ არის. ევროპის რეგიონის მოსახლეობის სასმელი წყალმომარაგების, სანიტარიული პირობების გაუმჯობესებისა და წყალთან დაკავშირებული დაავადებების პრევენციის მიზნით 1999 წლის 17 ივნისს გარემოსა და ჯანმრთელობის დაცვის მინისტრების მე-3 ევროპულ კონფერენციაზე ქ. ლონდონში ხელმოწერილ იქნა „წყალი და ჯანმრთელობის ოქმი“.³⁴

ოქმი წარმოადგენს პირველ საერთაშორისო შეთანხმების დოკუმენტს, რომელიც სპეციალურად იყო მიღებული მოსახლეობის შესაბამისი რაოდენობისა და ხარისხის სასმელი წყლით უზრუნველყოფისა და თითოეული ადამიანისათვის ადეკვატური სანიტარიული პირობებით უზრუნველყოფისათვის. საერთაშორისო, ეროვნულ და ადგილობრივ დონეებზე წყლის რესურსებისა და წყალმომარაგების წყაროების გამოყენებისა და დაცვის, ასევე ჯანმრთელობის დაცვის სისტემების შემდგომი

33. გაერო-ს გენერალურ ასამბლეაზე 1966 წელს მიღებული „ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ უფლებათა შესახებ“ საერთაშორისო პაქტის მე-15 მუხლი კომენტარი. მუხლი 2.1.

34. 2014 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით, ოქმის ხელმოწერი 41 ქვეყნიდან მისი რატიფიცირება მოახდინა 27 ქვეყანამ, ხოლო საქართველოს, მიუხედავად იმისა, რომ ოქმის ხელმოწერი ქვეყანაა, დღემდე არ მოუხდენია რატიფიცირება.

გაძლიერების ღონისძიებების გატარებისათვის, რომელიც უნდა ხორციელდებოდეს წყლის რესურსებისა და წყლის ეკოსისტემებთან დაკავშირებული საკითხების მართვის საუკეთესო პრაქტიკის გამოყენებით.³⁵

უნდა ითქვას, რომ ევროპის ქვეყნების კანონმდებლობაში წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლება იმპლემენტირებული არ არის პირდაპირი მნიშვნელობით და მის აღიარებას ვხვდებით მხოლოდ გარემოს, ჯანმრთელობისა და სოციალური უფლებების კონტექსტში.

წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლება დიდი ხნის განმავლობაში რჩებოდა ეროვნული კანონმდებლობის მიღმა. ვითარება განსხვავებულია სახელმწიფოებისა და მათი განვითარების დონის მიხედვით.

რამდენიმე ქვეყნის კონსტიტუცია მოიცავს წყალზე უფლების აღიარების პირდაპირ ჩანაწერს, კერძოდ: ბოლივიის, კონგოს, უგანდის, ურუგვაის, ეკვადორისა და სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკის კონსტიტუციები. სანიტარიაზე ხელმისაწვდომობის უფლება ასევე აღიარებულია რიგი ქვეყნების კონსტიტუციებითა და საკანონმდებლო აქტებით, ესენია: ალჟირი, ბოლივია, მალდივის კუნძულები, ურუგვაი, შრი-ლანკა და სამხრეთ აფრიკა. რიგი ქვეყნების კონსტიტუციებში საუბარია სახელმწიფოს ზოგად ვალდებულებაზე, უზრუნველყოს უსაფრთხო სასმელ წყალსა და სანიტარიაზე ხელმისაწვდომობა, ეს სახელმწიფოებია: ირანი, კამბოჯა, კოლუმბია, მექსიკა, ნიგერია, პანამა, პორტუგალია, ფილიპინები, ეთიოპია.

35. წყალი და ჯანმრთელობის ოქმის რატიფიცირების მნიშვნელობა:

მიზნობრივი მაჩვენებლების დადგენის სფეროები: სასმელი წყლის ხარისხი; წყალთან დაკავშირებული დაავადებებისა და ეპიდემიოლოგიის შემცირება; სასმელ წყალზე ხელმისაწვდომობა; საბანაოდ გამოყენებული წყლის ხარისხი; განსაკუთრებით ან/და ისტორიულად დაბინძურებული ადგილების გამოვლენა და წესრიგში მოყვანა; წყლის რესურსების რაციონალური ექსპლოატაციის, დაცვისა და გამოყენების ეფექტურობა; სასმელი და სხვა წყლების ხარისხის შესახებ ინფორმაციების გამოქვეყნების სიხშირე; ჩამდინარე გაუმწმენდავი წყლების ჩაშვება; სანიტარიული სისტემებისადმი ხელმისაწვდომობა; კოლექტიური და სხვა სისტემებით წყალმომარაგების დონის ეფექტურობა; კოლექტიური და სხვა სისტემებით სანიტარიული უზრუნველყოფის დონის ეფექტურობა; წყალმომარაგების მართვის საუკეთესო პრაქტიკის გამოყენება; სანიტარიის მართვის საუკეთესო პრაქტიკის გამოყენება; დაუმუშავებელი სანიაღვრე წყლების ჩაშვება; გამწმენდი ნაგებობებიდან ჩაშვებული წყლების ხარისხი; კოლექტორული სისტემებიდან ჩამდინარე წყლების ლამის გამოყენება; სარწყავად გამოყენებული წყლის ხარისხი; სასმელ-სამეურნეო დანიშნულების წყალმომარაგების წყაროების წყლის ხარისხი; აქვაკულტურებისა და მოლუსკებისათვის გამოყენებული წყლის ხარისხი; ჩაკეტილ სივრცეში საბანაოდ გამოყენებული წყლის ხარისხის მართვა.

2010 წლის შემდეგ³⁶ სახელმწიფოების კანონმდებლობა ვითარდება სახელმწიფოს ვალდებულების კანონში განცხადების მიმართულებით. არგენტინამ 2007 წელს გაითვალისწინა სოციალური ტარიფიკაცია წყლის უფლების კონტექსტიდან გამომდინარე ვალდებულების შესაბამისად.³⁷

ბელგიამ მიიღო კანონი, რომლითაც განსაზღვრა წყლის პოლიტიკის ჩარჩო: „თითოეულ ადამიანს აქვს შესაბამისი ხარისხისა და საკმარისი რაოდენობის სასმელ წყალზე ხელმისაწვდომობის უფლება საყოფაცხოვრებო საჭიროებებისა და ჯანმრთელობის დაცვის უზრუნველსაყოფად“.³⁸

ბრაზილიამ გარემოს დაცვის შესახებ კანონში³⁹ აქცენტი გააკეთა წყლის მომხმარებელთა გადახდისუნარიანობაზე, წყალსა და სანიტარიაზე ხელმისაწვდომობის პროგრესზე.

საფრანგეთში 2006 წლის კანონის მიხედვით, „თითოეულ ადამიანს საკუთარი მოხმარებისა და ჰიგიენისათვის უფლება აქვს, ხელი მიუწვდებოდეს სასმელ წყალზე ეკონომიკურად ყველასთვის თანაბრად ხელმისაწვდომობის პრინციპის დაცვით“.⁴⁰ გარდა ამისა, 2010 წელს მიღებული კანონით შემოღებულ იქნა წყალზე სოციალური დახმარება.⁴¹

ლუქსემბურგში კანონი ითვალისწინებს სოციალურ დახმარებას წყალზე უფლების რეალიზაციის კონტექსტში ყველაზე უფრო ღარიბი მოსახლეობისათვის.⁴²

გაერთიანებულ სამეფოში კანონი აწესებს წყლის გადასახადის გადამხდელის დახმარებასა და მომხმარებლის გადახდისუნარიანობაზე ადაპტირებულ ტარიფებს.⁴³ 2010

36. ანუ მას შემდეგ, რაც გაერო-მ ოფიციალურად აღიარა წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლება.

37. La Ley de Gestión Ambiental del Agua de la Ciudad Autónoma de Buenos Aires (loi no 3.295 du 11 janvier 2010)

38. ბელგიის წყლის პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტი, <https://www.cairn.info/revue-revue-juridique-de-l-environnement-2011-1-page-79.htm>

39. ბრაზილიის კანონი გარემოს დაცვის შესახებ, კანონი no 11445 2007 წლის 5 იანვარი.

40. საფრანგეთის გარემოს დაცვის კოდექსი, მუხლი L. 210-1 n. 2006 - 1752.

41. საფრანგეთის გარემოს დაცვის კოდექსი, n. 2011-156

42. ლუქსემბურგის კანონი სოციალური დახმარების შესახებ, <https://www.cairn.info/revue-revue-juridique-de-l-environnement-2011-1-page-79.htm>

43. გაერთიანებული სამეფოს კანონმდებლობა წყლის გადასახადის შესახებ; Floods and Water Management Act 2010

წლის მარტში ევროკავშირის მინისტრთა საბჭომ (27 ქვეყნის) მიიღო დეკლარაცია, რომელმაც დააზუსტა: „ევროკავშირი მიიჩნევს, რომ წყალსა და სანიტარიასთან, როგორც ადამიანის უფლებასთან დაკავშირებული ვალდებულებები მჭიდრო კავშირშია საცხოვრებლის, კვებისა და ჯანმრთელობის უფლებებთან. არა მხოლოდ სასმელ წყალზე ხელმისაწვდომობაა დაკავშირებული ადამიანის უფლებასთან, უფრო მეტიც, ის უნდა გახდეს შემადგენელი ნაწილი ადეკვატური საცხოვრებლის უფლებისა და უნდა განვიხილოთ, როგორც ადამიანის ღირსების განუყოფელი ნაწილი.

გარდა ევროკავშირის 47 წევრი სახელმწიფოსი, 14 ევროპული ქვეყანა შეუერთდა ევროკავშირის ზემოხსენებულ დეკლარაციას, მათ შორისაა საქართველოც.⁴⁴

საქართველოს ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულების ძალაში შესვლით საქართველომ აიღო ვალდებულება, უზრუნველყოს თანამედროვე ევროპული სტანდარტების ტრანსპლანტაცია და როგორც საკანონმდებლო, ისე ინსტიტუციური ჰარმონიზაცია. ასოცირების ხელშეკრულების ერთ-ერთი გამოწვევაა გარემოს დაცვა და ადამიანის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი უფლებების დაცვის ადეკვატური პირობების უზრუნველყოფა.

ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულების მიზანია, ამ გაერთიანებაში პოლიტიკური ასოცირებისა და ეკონომიკური ინტეგრირების ხელშეწყობა. ხელშეკრულება ითვალისწინებს საქართველოს ჩართულობის ზრდას ევროკავშირის სტრატეგიებში, პროგრამებსა და ორგანიზაციებში; ამასთან, ევროკავშირი თავის წვლილს შეიტანს საქართველოს ეკონომიკის გაძლიერებაში და ინსტიტუციურ სტაბილურობაში.

ასოცირების შეთანხმების 301-ე პარაგრაფი აცხადებს, რომ მხარეები თავიანთ ურთიერთობებს ააგებენ და გააძლიერებენ მდგრადი განვითარებისა⁴⁵ და მწვანე ეკონომიკის გრძელვადიანი მიზნების გათვალისწინებით.

44. ისლანდია, ლიხტენშტეინი, ნორვეგია, ხორვატია, მაკედონია, ბოსნია და ჰერცეგოვინა, მონტენეგრო, სერბია, ალბანეთი, უკრაინა, მოლდოვა, სომხეთი, აზერბაიჯანი, საქართველო.
<https://www.cairn.info/revue-revue-juridique-de-l-environnement-2011-1-page-79.htm#pa23>

45. გადაწყვეტილება მდგრადი განვითარების მიზნების შემუშავების პროცესის დაწყების შესახებ მიღებულ იქნა გაერო-ს წევრი ქვეყნების მიერ გაერო-ს კონფერენციაზე მდგრადი განვითარების შესახებ (რიო +20), რომელიც 2012 წელს რიო დე ჟანეიროში ჩატარდა. 2015 წლის 25 სექტემბერს გაერო-ს 193 წევრი ქვეყანა შეთანხმდა მდგრადი განვითარების დღის წესრიგის დოკუმენტზე, სათაურით – „ჩვენი სამყაროს გარდაქმნა: 2030 წლის დღის წესრიგი მდგრადი განვითარებისათვის“. დღის წესრიგი მოიცავს 17 მიზანსა და 169 ამოცანას. ახალი მიზნები ორიენტირებული არიან მდგრადი განვითარების სამ ურთიერთდაკავშირებულ ელემენტზე: ეკონომიკური ზრდა, სოციალური ინკლუზია და გარემოს დაცვა.

სწორედ მდგრადი განვითარების მე-6 მიზანია: წყლის მდგრადი მართვისა და სანიტარული ნორმების დაცვის საყოველთაო უზრუნველყოფა.

ასოცირების ხელშეკრულების მე-15 თავი⁴⁶ ეძღვნება საზოგადოებრივ ჯანდაცვასთან დაკავშირებულ რეგულაციებს – არაგადამდებ დაავადებათა პრევენცია და კონტროლი, ძირითადი ინფორმაციისა და საუკეთესო პრაქტიკის გაცვლა.⁴⁷ 357-ე მუხლის შესაბამისად, საქართველო მოახდენს ეროვნული კანონმდებლობის დაახლოებას წინამდებარე შეთანხმების XXXI დანართში მითითებულ ევროკავშირის საკანონმდებლო აქტებსა და საერთაშორისო სამართლებრივ ინსტრუმენტებთან, ამავე დანართის დებულებების შესაბამისად.

შვიდი გრძელვადიანი ამოცანიდან პირველი ეხება (გ.ა.1) საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის უზრუნველყოფას უსაფრთხო წყალსა და სანიტარიაზე ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესების გზით - 2021 წ. ⁴⁸ განსახორციელებელ საქმიანობებს შორისაა: სასმელი წყლის, სანიტარიისა და ჰიგიენის (WASH) მდგომარეობის გაუმჯობესება სასწავლო – სააღმზრდელო, სამედიცინო დაწესებულებებში, სარეკრეაციო ტერიტორიებისა და ლტოლვილთა განთავსების ადგილებში.⁴⁹

ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულებით აღებული ვალდებულებები

გრძელვადიანი ამოცანა 1: საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის უზრუნველყოფა უსაფრთხო წყალსა და სანიტარიაზე ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესების გზით. თითოეული ბავშვის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა უსაფრთხო წყალსა და სანიტარიაზე-2020 წწ.

46. ასოცირების ხელშეკრულების კარი 6, თანამშრომლობის სხვა საკითხები.

47. ასოცირების ხელშეკრულების 356-ე მუხლი.

48. ასოცირების ხელშეკრულება, თავი 3, გარემოს დაცვა, თავი 4, კლიმატთან დაკავშირებული ქმედებები.

49. ქვეყნის მოსახლეობის ხარისხიანი და უწყვეტი სასმელი წყლით მომარაგების უზრუნველყოფა, რომელიც აკმაყოფილებს ეროვნულ და საერთაშორისო მოთხოვნებს; სასმელი წყლის ხარისხისა და წყლით გადამდები დაავადებების ეფექტიან ზედამხედველობის სიტემების ჩამოყალიბება; ქვეყნის მოსახლეობის ადეკვატური სანიტარიით უზრუნველყოფა; სასმელი წყლის, სანიტარიისა და ჰიგიენის (WASH) მდგომარეობის გაუმჯობესება სასწავლო – სააღმზრდელო, სამედიცინო დაწესებულებებში, სარეკრეაციო ტერიტორიებისა და ლტოლვილთა განთავსების ადგილებში; საკანონმდებლო და ნორმატიული ბაზა, პოლიტიკა წყლის რესურსების, სასმელი წყალმომარაგების დაცვისათვის გადახედვა და განახლება.

საშუალოვადიანი მეხუთე მიზანია – საკანონმდებლო და ნორმატიული ბაზა, პოლიტიკა წყლის რესურსების, სასმელი წყალმომარაგების დაცვისათვის გადახედულია და განახლებულია 2018წ.

ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულებით აღებული ვალდებულებები და შესრულების შესაბამისი აქტივობებია:

აქტივობა 5.1

არსებული კანონმდებლობის რევიზია, წყლის რესურსების, სასმელი წყლის ხარისხისა და სანიტარიის შესახებ, რომელიც მოითხოვს ჰარმონიზაციას საერთაშორისო მოთხოვნებთან

აქტივობა 5.2

სასმელი წყლის ხარისხისა და სანიტარიის შესახებ ეროვნული პოლიტიკისა და მარეგულირებელ-ნორმატიულ დოკუმენტებში ცვლილებების განხორციელება ჯანმო-ს რეკომენდაციის შესაბამისად

აქტივობა 5.3

ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულების შესაბამისად ეროვნული კანონმდებლობის ჰარმონიზება წყლის ახალი კანონის მიღება

აქტივობა 5.4

ოქმის „წყალი და ჯანმრთელობა“ რატიფიკაცია

აქტივობა 5.5

ოქმის „წყალი და ჯანმრთელობა“ მოთხოვნების შესაბამისად, ეროვნული პრიორიტეტული მიზნების, მაჩვენებლების და განხორციელების ვადების შემუშავება და დამტკიცება

3. წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლების მიმართება ადამიანის ძირითად უფლებებსა და თავისუფლებებთან

საერთაშორისო თანამეგობრობა ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ წყალსა და სანიტარიებზე ადამიანის უფლების დაუცველობა პირდაპირ კავშირშია ადამიანის სხვა ძირითად უფლებებთან, როგორებიცაა: არაადამიანური მოპყრობის აკრძალვა, დისკრიმინაციის დაუშვებლობა, სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის უფლება, პირადი ცხოვრების თავისუფლების, ღირსებისა და ადეკვატური საცხოვრებლის უფლება, ეკონომიკური და სოციალური უფლებები და ა.შ.

- დადგენილია, რომ სასმელი წყლის მენეჯმენტისა და სანიტარიის გაუმჯობესების პირობებში შესაძლებელია ყოველწლიურად სასმელი წყლით გამონვეული დაავადებების 30 მლნ.-ზე მეტი შემთხვევის თავიდან აცილება.⁵⁰ შესაბამისად, სახეზეა ჯანმრთელობისა და სიცოცხლის უფლებების დარღვევის პრევენციის შესაძლებლობა.
- წყლისმიერი დაავადებების გამო საგანმანათლებლო დაწესებულებებში ყოველწლიურად იკარგება 443 მლნ. სასწავლო დღე, შესაბამისად, სახეზეა განათლების უფლების ხელყოფის პრევენციის შესაძლებლობა.
- განვითარებადი ქვეყნების თითქმის ნახევარ მოსახლეობას აწუხებს წყლის ნაკლებობით გამონვეული დაავადებები, რაც თავისთავად ჯანმრთელობისა და სიცოცხლის უფლებების უგულებელყოფის მაჩვენებელია.
- მრავალი მილიონი ადამიანის სასიცოცხლო ციკლის თანმხლები წყლისმიერი დაავადებების გამო ბავშვობაში განათლების მიღების შესაძლებლობების დაკარგვის ან/და შეზღუდვის გამო ზრდასრულ ასაკში ადამიანები მიჰყავს სიღარიბისაკენ.

50. <http://www.csrdd.ge/upload/editor/file/biuletenebi/117/wkali.pdf> „წყალი და ჯანმრთელობის პრობლემები საქართველოში“, საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრი. ბიულეტენი #117, 2010. <http://www.csrdd.ge/upload/editor/file/biuletenebi/117/wkali.pdf>

- სასმელი წყლის ხარისხისა და დეფიციტის გამო ადამიანის განვითარებისათვის მიყენებული ზიანის ამ ნუსხას, შესაძლებელია, დაემატოს ეკონომიკური დანაკარგები, რომლებიც არ ექვემდებარება განზომილებას.

იმ ფაქტს, რომ წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ხელმისაწვდომობის უფლება ყველა სხვა ძირითადი უფლების საფუძველია, კარგად აჩვენებს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკა.

მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია არ მოიცავს წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლებას, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული გადაწყვეტილებები მონიშნავენ, რომ სასმელ წყალზე ხელმისაწვდომობის უფლების შელახვით ირღვევა ადამიანის ისეთი ფუნდამენტური უფლებები, როგორებიცაა არაადამიანური მოპყრობის აკრძალვა (კონვენციის მე-3 მუხლი), პირადი ცხოვრების თავისუფლების უფლება (კონვენციის მე-8 მუხლი), სამართლიანი სასამართლოს უფლება (კონვენციის მე-6 მუხლი) და სხვ.

იმის გამო, რომ ადამიანს/ადამიანებს შეზღუდული დროით, მხოლოდ დღეში ორჯერ მიუწვდებოდა ხელი ტუალეტსა და სასმელ წყალზე, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ არაერთი გადაწყვეტილებით აჩვენა კონვენციის მე-3 მუხლის (არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობის აკრძალვა) დარღვევა, მიიჩნია რა, რომ სახელმწიფომ ვერ უზრუნველყო დაკისრებული ვალდებულებების შესრულება. წყალსა და სანიტარიაზე ხელმისაწვდომობის შეზღუდვით მან საკუთარი მოქალაქე არაადამიანურ და დამამცირებელ მდგომარეობაში ჩააყენა და ღირსება შეუღალა.⁵¹

თავშესაფრის მაძიებელ პირთა ათდღიანი დაკავება, როდესაც სახელმწიფომ ვერ უზრუნველყო მათთვის საჭმელზე, წყალსა და ჰიგიენაზე (ბანაობა, სარეცხის გარეცხვა) ხელმისაწვდომობა, ევროსასამართლომ მიიჩნია ღირსების შემლახავად, რაც გახდა ამ საქმეშიც განმცხადებლის მიმართ კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევის დადგენის საფუძველი.⁵²

51. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმეზე Tadevosyan v Armenia, European Court of Human Rights, Third Section 2 December 2008

52. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმეზე Riad and Idiab v Belgium, European Court of Human Rights, First Section 24 January 2008

პატიმრებისთვის შესაბამისი სანიტარიული პირობების შექმნის ვალდებულების შეუსრულებლობა აგრეთვე მიჩნეული იქნა კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევად – არაადამიანურ და დამამცირებელ მოპყრობად,⁵³ ისევე როგორც უხარისხო სასმელი წყლით პატიმრის უზრუნველყოფა კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევად, და შესაბამისად, არაადამიანურ და დამამცირებელ მოპყრობად,⁵⁴ ასეთივე დარღვევაა დროებით დაკავებული პირისთვის 32 საათის განმავლობაში წყალსა და სანიტარიაზე ხელმისაწვდომობის უფლების შეზღუდვა.⁵⁵

სამეწარმეო საქმიანობის შედეგად მოსახლეობის დაუცველობა დაბინძურებული გარემოს ზემოქმედებისაგან, რომელიც ზეგავლენას ახდენდა სასმელი წყლის ხარისხზე, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ ადამიანის პირადი ცხოვრების უფლების უგულებელყოფად მიიჩნია სახელმწიფოს მხრიდან და დაადგინა პირადი ცხოვრების თავისუფლების უფლების დარღვევა, ვინაიდან პირადი ცხოვრების თავისუფლების უფლება მოიცავს ადეკვატური საცხოვრებელი პირობებისა და ჯანმრთელ გარემოში ცხოვრების უფლებას.⁵⁶

სახელმწიფო ხელისუფლების უუნარობა, აღესრულებინა სასამართლოს გადანყვეტილება კერძო წყალმომარაგების კომპანიის წინააღმდეგ, რომელმაც სასმელი წყლის გარეშე დატოვა მოსარჩევეები, განხილულ იქნა, როგორც სახელმწიფოს მიერ საკუთარი მოქალაქეების დაცვის ვალდებულების შეუსრულებლობა და დადგინდა კონვენციის მე-6 მუხლის – სამართლიანი სასამართლოსთვის ხელმისაწვდომობის უფლების – დარღვევა.⁵⁷

53. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადანყვეტილება, საქმეზე Eugen Gabriel Radu v Romania, European Court of Human Rights, Third Section 13 October 2009

54. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადანყვეტილება, საქმეზე Marian Stoicescu v Romania, European Court of Human Rights, Third Section 16 July 2009

55. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადანყვეტილება, საქმეზე Fedotov v Russia, European Court of Human Rights, Fourth Section 25 October 2005

56. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადანყვეტილება, საქმეზე Dubetska and Others v Ukraine, European Court of Human Rights, Fifth Section 10 February 2011

57. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადანყვეტილება, საქმეზე Butan and Dragomir v Romania, European Court of Human Rights, Third Section 14 February 2008

4. საქართველოს კანონმდებლობის მიმოხილვა წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლების კონტექსტში

წინამდებარე ნაწილში მიმოვიხილავთ საქართველოს მოქმედ კანონმდებლობას წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლების კონტექსტში:

- საქართველოს კონსტიტუცია
- საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“ არეგულირებს წყლის ხარისხობრივი მდგომარეობის ნორმებთან დაკავშირებულ საკითხებს
- საქართველოს კანონი წყლის შესახებ
- გარემოსდაცვის შეფასების კოდექსი
- საქართველოს კანონი ტექნიკური საფრთხის რისკების შესახებ
- საქართველოს კანონი პროდუქტის უსაფრთხოებისა და თავისუფალი მიმოქცევის შესახებ
- საქართველოს კანონი სურსათის უვნებლობისა და ხარისხის შესახებ
- საქართველოს კანონი სამოქალაქო უსაფრთხოების შესახებ
- საქართველოს კანონი „ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ“
- საქართველოს კანონი „საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის შესახებ“ არეგულირებს წყლის სტანდარტებთან (წყლის ხარისხისადმი წაყენებულ სანიტარიულ-ჰიგიენური ხასიათის ნორმებსა და წესებთან) დაკავშირებულ ასპექტებს
- საქართველოს კანონი ზოგადი განათლების შესახებ
- საქართველოს კანონი ადრეული და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების შესახებ
- საქართველოს კანონი დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ

- საქართველოს ორგანული კანონი „ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ“ განსაზღვრავს წყლის სფეროში ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების უფლებამოსილებებს
- საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი
- საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსი

საერთაშორისო სტანდარტის შესაბამისად უფლების დაცვის აღიარება გულისხმობს არა მხოლოდ მის შესახებ განაცხადის გაკეთებას, არამედ კონკრეტული სამართლებრივი ბერკეტების არსებობას: გამართულ სამართლებრივ რეგულაციებს, სახელმწიფო სისტემებს შორის გამართულ კოორდინაციას, კონტროლის გამართულ სისტემასა და შედეგებზე რეაგირების ეფექტიან სამართლებრივ მექანიზმებს. კანონი უნდა იძლეოდეს უფლების დაცვის ეფექტიან გარანტიებს – სამართლებრივ ბერკეტებს, გასაჩივრების შესაძლებლობას, მექანიზმებსა და სამართლიანი სასამართლო გადაწყვეტილების მიღების შესაძლებლობას, რომელიც კანონის სრული სიმკაცრით იქნება დაუყოვნებლივ აღსრულებული.

საქართველოს კონსტიტუციის მოქმედი რედაქციით აღიარებული ჯანმრთელობისათვის უვნებელ გარემოში ცხოვრების უფლება და გარემოს მდგომარეობის შესახებ ინფორმაციის მიღების უფლება.⁵⁸

საქართველოს ახალი კონსტიტუცია⁵⁹ აღიარებს რა თანასწორობის პრინციპს და საქართველოს აცხადებს სოციალურ სახელმწიფოდ,⁶⁰ იძლევა ღირსეული

58. საქართველოს კონსტიტუცია, მუხლი 37/3. ყველას აქვს უფლება, ცხოვრობდეს ჯანმრთელობისათვის უვნებელ გარემოში, სარგებლობდეს ბუნებრივი და კულტურული გარემოთი“. 4. სახელმწიფო ახლანდელი და მომავალი თაობების ინტერესების გათვალისწინებით უზრუნველყოფს გარემოს დაცვასა და ბუნებრივი რესურსებით რაციონალურ სარგებლობას, ქვეყნის მდგრად განვითარებას საზოგადოების ეკონომიკური და ეკოლოგიური ინტერესების შესაბამისად ადამიანის ჯანმრთელობისათვის უსაფრთხო გარემოს უზრუნველსაყოფად. 5. ყველას აქვს უფლება, დროულად მიიღოს სრული და ობიექტური ინფორმაცია გარემოს მდგომარეობის შესახებ.

59. საქართველოს 2017 წლის 13 ოქტომბრის კონსტიტუციური კანონი №1324 - ვებგვერდი, 19.10.2017წ.

საქართველოს 2018 წლის 23 მარტის კონსტიტუციური კანონი №2071 - ვებგვერდი, 02.04.2018წ. www.matsne.gov.ge

60. საქართველოს კონსტიტუცია, მუხლი 5. სოციალური სახელმწიფო - 1. საქართველო არის სოციალური სახელმწიფო

საცხოვრებლით უზრუნველყოფის გარანტიას: „4. სახელმწიფო ზრუნავს მოქალაქის ჯანმრთელობასა და სოციალურ დაცვაზე, საარსებო მინიმუმითა და ღირსეული საცხოვრებლით უზრუნველყოფაზე. სახელმწიფო ხელს უწყობს მოქალაქეს დასაქმებაში“.

აღსანიშნავი და მისასაღმებელია ის ნოვაცია, რომელსაც საქართველოს ახალი კონსტიტუცია გვთავაზობს. ეს არის თანამონაწილეობის ვალდებულების აღიარება: „გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილებების მიღებაში მონაწილეობის უფლებას უზრუნველყოფს კანონი“.⁶¹

საქართველოს კონსტიტუცია, მართალია, პირდაპირ არ აღიარებს წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლებას, თუმცა, ევროპულ სახელმწიფოთა უმეტესობის მსგავსად, წყლის უფლების გარანტიას იძლევა გარემოს დაცვისა და ჯანმრთელობის უფლებათა კონტექსტში.

წყლის შესახებ საქართველოს კანონის⁶² პრეამბულა პირველივე აბზაცში აღიარებს სუფთა წყლის მნიშვნელობას ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის, ისევე, როგორც ხაზგასმულია მისი მნიშვნელობა ეკონომიკის განვითარებისათვის: „წყალი უნიკალური და უპირველესი, სასიცოცხლო მნიშვნელობის, ადამიანის, ცხოველთა სამყაროს და მცენარეული საფარის არსებობისათვის აუცილებელი და საქართველოს ეკონომიკის განვითარებისათვის უმნიშვნელოვანესი ბუნებრივი რესურსია“.

მეორე აბზაცში გაჟღერებულია საქართველოს სახელმწიფოს ვალდებულება: „სახელმწიფო უზრუნველყოფს გარემოს დაცვას და, შესაბამისად, გარემოს შემადგენელი ძირითადი კომპონენტის – წყლის – დაცვას“. წინამდებარე განაცხადი შესაძლებელია, მივიჩნიოთ წყლის უფლების მნიშვნელობის აღიარებად, მათ შორის – ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის, თუმცა ვერ ჩაითვლება კონკრეტულ

61. საქართველოს კონსტიტუცია, მუხლი 29. გარემოს დაცვის უფლება-1. ყველას აქვს უფლება, ცხოვრობდეს ჯანმრთელობისათვის უვნებელ გარემოში, ისარგებლოს ბუნებრივი გარემოთი და საჯარო სივრცით. ყველას აქვს უფლება, დროულად მიიღოს სრული ინფორმაცია გარემოს მდგომარეობის შესახებ. გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილებების მიღებაში მონაწილეობის უფლებას უზრუნველყოფს კანონი.

62. საქართველოს კანონი წყლის შესახებ; <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/33448>

განაცხადად იმ სტანდარტის შესაბამისად, რასაც გვთავაზობს თანამედროვე კონცეფცია წყლის უფლების შესახებ.

შემდეგი წინადადება საქართველოში მცხოვრები თითოეული ადამიანის ვალდებულებას აწესებს წყლის გამოყენებისა და დაბინძურებისაგან დაცვის მიმართულებით: „საქართველოში მცხოვრები, ვალდებულია, უზრუნველყოს წყლის რაციონალური და მდგრადი გამოყენება და დაცვა, არ დაუშვას მისი გაბინძურება, დანაგვიანება და დაშრეტა“.

მიგვაჩნია, რომ პრეამბულაშივე აღნიშნულია წყალზე უფლების, როგორც ადამიანის უფლების, აღიარება და სახელმწიფოს ვალდებულების ხაზგასმა, თუნდაც პრინციპების დონეზე.

ზოგადად, ადამიანის სიცოცხლის, ჯანმრთელობისა და გარემოს დაცვის ვალდებულებას აღიარებს მთელი რიგი კანონები:

საქართველოს კანონი პროდუქტის უსაფრთხოებისა და თავისუფალი მიმოქცევის კოდექსი⁶³ ვრცელდება წყლის შესახებ საქართველოს კანონით განსაზღვრულ ტერიტორიებზე.⁶⁴

ტექნიკური საფრთხის კონტროლის შესახებ⁶⁵ 66 საქართველოს კანონის მიზანია

ტექნიკური ბარიერებისა და რისკების შემცირების პრინციპის გათვალისწინებით:

ა) ადამიანის სიცოცხლის, ჯანმრთელობის, საკუთრებისა და გარემოს დაცვა მომეტებული ტექნიკური საფრთხისაგან.⁶⁷

63. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1659419>

64. მუხლი 1 – კოდექსის მიზანი.

65. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/91630>

66. მუხლი 1 – კანონის მიზანი.

67. მუხლი 3, „ფ“. მშენებლობის განხორციელების სპეციალური რეჟიმის ზონა – საქართველოს კანონებითა და კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტებით განსაზღვრული ტერიტორიები, ტყის ფონდისა და „წყლის შესახებ“ საქართველოს კანონით განსაზღვრული ტერიტორიები.

სურსათის უვნებლობისა და ხარისხის შესახებ საქართველოს კანონი.⁶⁸

მართალია, კანონი არეგულირებს სურსათის ხარისხის ზოგად მოთხოვნებს, თუმცა კანონის რეგულირების სფეროს გარეთ ტოვებს „პირადი ან ოჯახური მოხმარებისათვის განკუთვნილ სურსათსა და ოჯახურ წარმოებას“.⁶⁹ იმავდროულად სურსათში მოიაზრებს ადამიანის საკვებად განკუთვნილ ყველა სახის სასმელს,.. და ყოველ ნივთიერებას დაფასოებელი და სურსათში გამოსაყენებელი წყლის ჩათვლით“.⁷⁰

საქართველოს კანონი სამოქალაქო უსაფრთხოების შესახებ⁷¹ წყალმომარაგების ობიექტებს განიხილავს სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ობიექტების ჩამონათვალში და ხელისუფლების ვალდებულებად აწესებს კ) საგანგებო სიტუაციის დროს, აუცილებლობის შემთხვევაში, ადამიანებისათვის თავშესაფრის შექმნას, პირველადი მოხმარების საგნების, კვების პროდუქტებისა და წყლის მომარაგებას.

საქართველოს კანონი გარემოს დაცვის შესახებ⁷² არეგულირებს სამართლებრივ ურთიერთობებს სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოებსა და ფიზიკურ და იურიდიულ (საკუთრებისა და ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის განურჩევლად) პირებს შორის გარემოს დაცვისა და ბუნებათსარგებლობის სფეროში (შემდეგ „გარემოს დაცვაში“) საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე მისი ტერიტორიული წყლების, საჰაერო სივრცის, კონტინენტური შელფისა და განსაკუთრებული ეკონომიკური ზონის ჩათვლით.

68. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/25426>

69. მუხლი 2 – კანონის რეგულირების სფერო.

70. მუხლი 3. ამ კანონში გამოყენებულ ტერმინთა განმარტება:

ამ კანონში გამოყენებულ ტერმინებს აქვთ შემდეგი მნიშვნელობა:

ა) სურსათი (ან სასურსათო პროდუქტი) – ადამიანის საკვებად განკუთვნილი ნებისმიერი პროდუქტი, გადამუშავებული ან გადამუშავებელი. სურსათი მოიცავს ასევე ყველა სახის სასმელს, საღებ რეზინსა და ყოველ ნივთიერებას, დაფასოებელი და სურსათში გამოსაყენებელი წყლის ჩათვლით, რომელიც მიზანმიმართულადაა დამატებული სურსათის შემადგენლობაში მისი წარმოებისა და გადამუშავების დროს. სურსათი არ მოიცავს ცხოველის საკვებს, ფარმაცევტულ პრეპარატებს ან სამკურნალო პროდუქტებს, საერთო მოხმარების საგნებს, თამბაქოსა და თამბაქოს პროდუქტებს, ნარკოტიკულ და ფსიქოტროპულ საშუალებებს, სხვადასხვა ნარჩენებსა და დამაბინძურებლებს.

71. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4243170>

72. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/33340>

კანონის ძირითადი მიზნები:⁷³

- ა) განსაზღვროს გარემოს დაცვის სფეროში სამართლებრივ ურთიერთობათა პრინციპები და ნორმები;
- ბ) დაიცვას გარემოს დაცვის სფეროში საქართველოს კონსტიტუციით დადგენილი ადამიანის ძირითადი უფლებები – ცხოვრობდეს ჯანმრთელობისათვის უვნებელ გარემოში და სარგებლობდეს ბუნებრივი და კულტურული გარემოთი;
- გ) უზრუნველყოს სახელმწიფოს მიერ გარემოს დაცვა და რაციონალური ბუნებათსარგებლობა, ადამიანის ჯანმრთელობისათვის უსაფრთხო გარემო საზოგადოების ეკოლოგიური და ეკონომიკური ინტერესების შესაბამისად და ახლანდელი და მომავალი თაობების ინტერესების გათვალისწინებით.

საქართველოს კანონი ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ⁷⁴ ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის პრინციპებს შორის ასახელებს: ო) მოსახლეობის ჯანმრთელობისათვის მავნე ქმედებისათვის კანონმდებლობით განსაზღვრული ადმინისტრაციული სანქციების გამოყენებას. ხოლო ჯანმრთელობის დაცვის სფეროს სახელმწიფო მართვის მექანიზმებს შორის განიხილავს კ) სანიტარიულ-ჰიგიენურ ნორმირებასა და ეპიდემიოლოგიურ კონტროლს.

აგრეთვე ჯანმრთელობისათვის უსაფრთხო გარემოს უზრუნველყოფას სახელმწიფოს მოვალეობად აცხადებს.⁷⁵

უდავოდ მისასაღმებელია, რომ **წყლის შესახებ საქართველოს კანონში** გაცხადებულია თანასწორობის პრინციპი: „წყლის დაცვისა და გამოყენების სფეროში ერთიანი სახელმწიფო პოლიტიკის განხორციელების მიზნით საქართველოში მოქმედებს წყლის დაცვისა და გამოყენების მართვის ერთიანი სახელმწიფო სისტემა. ამ სისტემის ერთ-ერთი მიზანია:⁷⁶ დ) ყველა ფიზიკური და იურიდიული პირისათვის

73. მუხლი 3 – კანონის ძირითადი მიზნები და ამოცანები.

74. საქართველოს კანონი ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ; <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/29980>

75. თავი X. სანიტარიულ-ჰიგიენური ნორმირება და ეპიდემიოლოგიური კონტროლი, მუხლი 70, საქართველოს კანონი ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ.

76. საქართველოს კანონი წყლის შესახებ, თავი VIII. წყლის დაცვისა და გამოყენების სახელმწიფო მართვა; მუხლი 74. წყლის დაცვისა და გამოყენების სახელმწიფო მართვა.

წყალსარგებლობის თანაბარ შესაძლებლობათა უზრუნველყოფა“. გარდა ამისა, საქართველოს კონსტიტუციით, ისევე, როგორც დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აკრძალვის შესახებ⁷⁷ საქართველოს კანონით, დისკრიმინაცია დაუშვებელია.⁷⁸

საქართველოს კანონით წყლის შესახებ (მე-3 თავი) „წყლის დაცვა“ დადგენილია წყლის დაცვის ღონისძიებების გატარების ვალდებულება, რომელიც ფინანსდება საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტიდან, აგრეთვე ავტონომიური რესპუბლიკებისა და თვითმმართველი ერთეულების ბიუჯეტებიდან – მათი კომპეტენციიდან გამომდინარე.

წყლის დაცვის ღონისძიებები დაგეგმილია მდგრადი განვითარების პრინციპების გათვალისწინებით – ქვეყნის მდგრადი განვითარების სტრატეგიის, გარემოს დაცვის მოქმედებათა ეროვნული პროგრამის, რეგიონალური, უწყებრივი და ადგილობრივი გარემოს დაცვის მოქმედებათა პროგრამებისა და საქმიანობის ობიექტების გარემოს დაცვის სამენეჯმენტო გეგმების საფუძველზე – „გარემოს დაცვის შესახებ“, „წიაღის შესახებ“, „ცხოველთა სამყაროს შესახებ“ და „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონებისა და სხვა ნორმატიული აქტების შესაბამისად.

წყლის დაცვის ღონისძიებათა გეგმის განხორციელებამ უნდა უზრუნველყოს შემდეგ ძირითად მოთხოვნათა შესრულება:

- ა) წყლის ობიექტების დაცვა გაბინძურების, დანაგვიანების, დაშრეტისა და სხვა ისეთი უარყოფითი ზემოქმედებისაგან, რომელმაც, შეიძლება, ზიანი მიაყენოს მოსახლეობის ჯანმრთელობას, შეამციროს თევზის მარაგი, გააუარესოს წყალმომარაგების პირობები და გამოიწვიოს წყლის ფიზიკური, ქიმიური, ბიოლოგიური თვისებების გაუარესება, ბუნებრივი თვითგანმწმენდის უნარის დაქვეითება, წყლის ჰიდროლოგიური და ჰიდრო-გეოლოგიური რეჟიმის დარღვევა და სხვა არასასურველი შედეგები;

77. საქართველოს კონსტიტუცია, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2339687>

78. საქართველოს კანონი დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ; მუხლი 1. კანონის მიზანი. ამ კანონის მიზანია დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრა და ნებისმიერი ფიზიკური და იურიდიული პირისათვის საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი უფლებებით თანასწორად სარგებლობის უზრუნველყოფა, რასის, კანის ფერის, ენის, სქესის, ასაკის, მოქალაქეობის, წარმოშობის, დაბადების ადგილის, საცხოვრებელი ადგილის, ქონებრივი ან ნოდებრივი მდგომარეობის, რელიგიის ან რწმენის, ეროვნული, ეთნიკური ან სოციალური კუთვნილების, პროფესიის, ოჯახური მდგომარეობის, ჯანმრთელობის მდგომარეობის, შეზღუდული შესაძლებლობის, სექსუალური ორიენტაციის, გენდერული იდენტობისა და გამოხატვის, პოლიტიკური ან განსხვავებული შეხედულების, ან სხვა ნიშნის მიუხედავად. მუხლი 2. დისკრიმინაციის ცნება. დისკრიმინაციის აკრძალვა: 1. საქართველოში აკრძალულია ნებისმიერი სახის დისკრიმინაცია.

- ბ) მოსახლეობის მოთხოვნილების დაკმაყოფილება სასმელი და საყოფაცხოვრებო დანიშნულების, სახელმწიფო სტანდარტების მოთხოვნების შესაბამისი ხარისხის წყალზე;
- დ) სასმელი და ტექნიკური წყალმომარაგების სათავე ნაგებობების სანიტარიული დაცვის ზონებში დადგენილი რეჟიმის განუხრელი დაცვა;
- ე) წყლის გამოყენებასთან დაკავშირებული სამუშაოების გარემოს მდგომარეობაზე გავლენის სარწმუნო პროგნოზირება, შეფასება და აუცილებელი ზომების განხორციელება გარემოსა და მოსახლეობის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად;
- ვ) წყლის ცალკეული ობიექტებისათვის დაცული ტერიტორიის კატეგორიის მინიჭება;
- ზ) წყლის ცხოველთა სამყაროს სახეობრივი მრავალფეროვნების შენარჩუნება;
- თ) ზღვისა და წყლის სხვა ობიექტების, სანაპირო ზოლებისა და ზონების შენარჩუნება და დაცვა;
- ი) წყლის მავნე ზემოქმედების თავიდან აცილება და მისი შედეგების ეფექტიანი ლიკვიდაცია.

საქართველოს კანონი წყლის შესახებ⁷⁹ ასევე იცავს წყალს დანაგვიანებისა და დაბინძურებისაგან (მუხლი 15): 1. აკრძალულია წყლის ობიექტებსა და წყალარინების (საკანალიზაციო) სისტემაში საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული ნარჩენების ჩაყრა. 6. ფიზიკური და იურიდიული პირები ვალდებული არიან, არ დაუშვან წყალშემკრები აუზების, წყალსატევების, თოვლის, ყინულის, მყინვარებისა და თოვლის მუდმივი საფრის დანაგვიანება და დაბინძურება საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული ნარჩენებითა და გამონაბოლქვით, რომელთა ჩარეცხვა გააუარესებს ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლების ხარისხს. 7. მიწის მესაკუთრე და მიწით მოსარგებლე ვალდებული არიან, არ დაუშვან წყლის დაბინძურება მინერალური და ორგანული სასუქებითა და შხამქიმიკატებით. 8. აკრძალულია წყალმომარაგების სათავე ნაგებობებთან ახლოს და მათი სანიტარიული დაცვის ზონებში საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული ნარჩენების დაგროვება, ჩამდინარე წყლებით

79. საქართველოს კანონი წყლის შესახებ, მუხლი 15. წყლის დანაგვიანებისა და დაბინძურებისაგან დაცვა.

წყვა, ისეთი ობიექტების მშენებლობა და სხვა საქმიანობა, რომლებმაც შეიძლება წყლის დაბინძურება გამოიწვიოს.⁸⁰

წყლის შესახებ საქართველოს კანონი ითვალისწინებს წყლის მდგომარეობის ხარისხობრივი ნორმებისა და წყლის ობიექტებში ნივთიერებათა (მათ შორის – მიკროორგანიზმების) ემისიის (ჩაშვების) ზღვრულად დასაშვებ ნორმებს, ასევე – წყლის ობიექტების დატვირთვის ნორმების დაწესების ვალდებულებას.⁸¹

ამავე კანონით წყლის დაცვისა და გამოყენების სახელმწიფო კონტროლსა და ზედამხედველობას ექვემდებარება მოსარგებლის ნებისმიერი ქმედება, რომელიც დაკავშირებულია წყლის ობიექტებით სარგებლობასთან. წყლის გამოყენებისა და დაცვის სფეროში სახელმწიფო კონტროლსა და ზედამხედველობას ახორციელებს სამინისტრო, აგრეთვე თავისი კომპეტენციის ფარგლებში – საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო. სამინისტრო აკონტროლებს და აწესრიგებს ფიზიკური და იურიდიული პირების მიერ წყლის კანონმდებლობით დადგენილი წყალსარგებლობის წესების, გაბინძურების, დანაგვიანებისა და დაშრეტისაგან წყლის დაცვის ნორმებისა და წესების მოთხოვნათა შესრულების, წყლის მავნე ზემოქმედების თავიდან აცილებისა და მისი შედეგების ლიკვიდაციის ღონისძიებების, წყლის გამოყენების პირველადი და სახელმწიფო აღრიცხვის ნარმოებისა და სხვა ვალდებულებათა შესრულებას.

80. საქართველოს კანონი წყლის შესახებ, მუხლი 9. აკრძალულია შთამნთქმელი ჭაბურღილების ბურღვა და შთამნთქმელი ჭების მოწყობა, აგრეთვე გაბისა და ნავთობის დამუშავებული საბადოების, შახტებისა და კარიერების, ბუნებრივი მინისქვეშა სიცარიელების სამრეწველო და საყოფაცხოვრებო ჩამდინარე წყლების ჩასაშვებად გამოყენება, თუ შეიძლება ამან გამოიწვიოს მინისქვეშა წყლების შემცველი ჰორიზონტების დაბინძურება. 11. საქართველოს ფიზიკური და იურიდიული პირების მიერ დასახლების წყალარინების (საკანალიზაციო) სისტემაში საქართველოს მთავრობის დადგენილებით დამტკიცებული ტექნიკური რეგლამენტის მოთხოვნების შეუსაბამო ჩამდინარე წყლების ჩაშვება.

81. საქართველოს კანონი წყლის შესახებ, მუხლი 2. წყლის მდგომარეობის ხარისხობრივი ნორმები წყალში ადამიანის ჯანმრთელობისა და ბუნებრივი გარემოსათვის მავნე ნივთიერებების კონცენტრაციისა და მიკროორგანიზმების რაოდენობათა ზღვრულად დასაშვები ნორმები.

3. მავნე ნივთიერებათა (მათ შორის – მიკროორგანიზმების) ემისიის ზღვრულად დასაშვები ნორმები წყლის ობიექტებში სამრეწველო, საყოფაცხოვრებო-კომუნალური და სხვა ჩამდინარე წყლების ჩაშვების ნორმები, რომლებიც დგინდება გაბინძურების ყოველი კონკრეტული წყაროსათვის მისი ტექნოლოგიური თავისებურებებისა და ადგილმდებარეობის ფონური გაბინძურების გათვალისწინებით იმგვარად, რომ ემისიური ნივთიერებებისა და მიკროორგანიზმების კონცენტრაციამ ადგილზე არ გადააჭარბოს ზღვრულად დასაშვები კონცენტრაციის დონეს.

6. წყლის ხარისხობრივი მდგომარეობის ნორმების, გარემოში მავნე ნივთიერებათა (მათ შორის – მიკროორგანიზმების) ემისიის ზღვრულად დასაშვები ნორმების, წყლის ამოღების კვოტების და წყალში მავნე ნივთიერებათა (მათ შორის – მიკროორგანიზმების) ემისიის დადგენის წესი განისაზღვრება „გარემოს დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონით.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით⁸² დასჯადია იმ გარემოების, ფაქტის ან მოვლენის შესახებ ინფორმაციის დამალვა ან გაყალბება, რომელიც საფრთხეს უქმნის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას ან გარემოს, ჩადენილი მის მიერ, ვინც ვალდებული იყო, მიეწოდებინა ეს ინფორმაცია მოსახლეობისათვის. დასჯადია ასევე სანიტარიულ-ეპიდემიოლოგიური წესის დარღვევა,⁸³ რამაც ადამიანთა მასობრივი დაავადება ან მონამვლა გამოიწვია.

საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსის⁸⁴ 58-ე მუხლი კრძალავს წყლის ობიექტების დაბინძურებას, დანაგვიანებას, წყლის ობიექტებში ნარჩენებისა და სხვაგვარი ნაყარის ჩაყრას. ადმინისტრაციულ სახდელს აწესებს სასმელი და საყოფაცხოვრებო დანიშნულების წყლის ობიექტების დაცვის რეჟიმის დარღვევის, სასმელი და საყოფაცხოვრებო წყალმომარაგებისა და სამკურნალო დანიშნულების წყლის ობიექტებში სამრეწველო, კომუნალურ-საყოფაცხოვრებო, სადრენაჟო და სხვა ჩამდინარე წყლების ჩაშვების შემთხვევაში. წყლის ტრანსპორტიდან, მილსადენებიდან, წყლის ობიექტებზე არსებული მცურავი და სხვა ნაგებობებიდან წყლის დაბინძურება ან დანაგვიანება ზეთით, ქიმიური ნივთიერებებით, ნავთობით, მინერალური და ორგანული სასუქებითა და შხამქიმიკატებით ექვემდებარება დაჯარიმებას ადმინისტრაციული წესით.

მუხლი 603 აწესებს პასუხისმგებლობას წყალდაცვითი ზოლებისა და სანიტარიული დაცვის ზონების კანონით დადგენილი რეჟიმისა და სასმელად, საყოფაცხოვრებო დანიშნულებით წყალმომარაგებისათვის, სამკურნალოდ და საკურორტო საჭიროებისათვის განკუთვნილ სანიტარიული დაცვის ზონებსა და წყალდაცვით ზოლებში კანონით დადგენილი რეჟიმის დარღვევისათვის.

61-ე მუხლი წყალსამეურნეო და წყალდამცავი ნაგებობებისა და მოწყობილობების დაზიანებისთვის ითვალისწინებს ადმინისტრაციულ სახდელს.

82. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, თავი XXXII. დანაშაული მოსახლეობის ჯანმრთელობისა და საზოგადოებრივი ზნეობის წინააღმდეგ. მუხლი 247. სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის საფრთხის შემქმნელი გარემოების შესახებ ინფორმაციის დამალვა ან გაყალბება. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>

83. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, მუხლი 248. სანიტარიულ-ეპიდემიოლოგიური წესის დარღვევა.

84. საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსი, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/28216>

ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსის 61¹ მუხლი ადგენს წყალსარგებლობის თაობაზე ინფორმაციის მიწოდებისა და წყლის პირველადი აღრიცხვის წარმოების წესების დარღვევის შესაბამის სანქციებს. დასჯადია ასევე სარწყავი წყლის დატაცება (მუხლი 96⁴), სასმელი წყლის უკანონო მოხმარება და წყალარინების ქსელით უკანონო სარგებლობა (მუხლი 149).

5. საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი სამართლებრივი დაცვის მექანიზმები

წყლის შესახებ საქართველოს კანონის (მუხლი 38) შესაბამისად, „წყალმოსარგებლელე შეიძლება იყოს ფიზიკური ან იურიდიული პირი, მათ შორის – უცხოელიც, საკუთრების ფორმის განურჩევლად, საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით. **მას** უფლება აქვს: ისარგებლოს წყლის ობიექტებით საერთო სარგებლობის ფორმით; არ დააბინძუროს და დაბინძურების შემთხვევაში მიმართოს სასამართლოს ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნით.

კანონი აცხადებს, რომ წყალმოსარგებლის უფლებები დაცულია კანონით და მისი ხელყოფის შემთხვევაში დარღვეული უფლება უნდა აღდგეს. ამის მიუხედავად, კანონი ითვალისწინებს მისი უფლების შეზღუდვის შესაძლებლობას: „განსაკუთრებული მცირეწყლიანობის, წყლის ობიექტზე ავარიული სიტუაციის, ეპიდემიისა და ეპიზოტიის გაჩენის საშიშროების, სტიქიური უბედურების, სამხედრო მოქმედებების დროს და სხვა ექსტრემალურ ან საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებულ შემთხვევებში წყალმოსარგებლელეთა უფლებები შეიძლება შეიზღუდოს მოსახლეობის ჯანმრთელობის დაცვის მიზნით, აგრეთვე სხვა წყალმოსარგებლელთა ინტერესების გამო. ასევე, საერთო წყალსარგებლობის უფლება შეიძლება შეიზღუდოს მოსახლეობის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის დასაცავად, თევზის დასაცავად და სხვა თვალსაზრისით. ამ მიზნით სამინისტრო თვითმმართველი ერთეულის წარდგინებით განსაზღვრავს ადგილებს, სადაც აკრძალულია ბანაობა, ნავით სეირნობა, წყლის სასმელად და საყოფაცხოვრებო საჭიროებისათვის აღება, პირუტყვის დარწყვება, თევზჭერა და სხვა საქმიანობა.⁸⁵

85. წყლის შესახებ საქართველოს კანონი, www.matsne.gov.ge

წყალმოსარგებლის ვალდებულებები განერილია ამავე კანონის 41-ე მუხლში:

„უზრუნველყოს წყლის რაციონალური გამოყენება და იზრუნოს მისი ხარისხის შენარჩუნებასა და აღდგენაზე; არ დაუშვას სხვა წყალმოსარგებელთა უფლებების შელახვა და სამეურნეო და ბუნებრივი ობიექტებისათვის ზიანის მიყენება; თუ ეს მაინც მოხდა, წყალმოსარგებელე ვალდებულია, კანონით დადგენილი წესით აანაზღაუროს მიყენებული ზიანი; წესრიგში იქონიოს გამწმენდი და სხვა ნაგებობები, ტექნიკური მოწყობილობები, რომლებიც გავლენას ახდენს წყლის მდგომარეობაზე, გააუმჯობესოს მათი საექსპლუატაციო ხარისხი.

კანონი ადგენს სახელმწიფოს ვალდებულებას მოსახლეობის სასმელი და საყოფაცხოვრებო საჭიროებისათვის წყლის ობიექტით სარგებლობის დროს:

- ა) მოსახლეობის სასმელი და საყოფაცხოვრებო წყალმომარაგებისათვის გამოყენებულ უნდა იქნეს გაბინძურებისა და დანაგვიანებისაგან საიმედოდ დაცული ზედაპირული და მიწისქვეშა წყლები, რომელთა ხარისხი ბუნებრივ მდგომარეობაში ან სათანადო დამუშავების შემდეგ შეესაბამება საქართველოს სახელმწიფო სტანდარტებით დადგენილ ნორმებს;
- ბ) მოსახლეობის სასმელი და საყოფაცხოვრებო წყალმომარაგებისათვის წყლის ობიექტი უნდა შეირჩეს მისი საიმედოობისა და სანიტარიული დაცვის ზონის ორგანიზების რეალური შესაძლებლობების გათვალისწინებით;
- გ) სასმელად ვარგისი მიწისქვეშა წყლების საწარმოო მიზნით გამოყენება დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც წარმოების ტექნოლოგია, არსებული სანიტარიული ნორმებიდან და სტანდარტებიდან გამომდინარე, მოითხოვს სასმელი ხარისხის წყალს;
- დ) სახელმწიფო წყალსადენიდან სასმელი წყლის საწარმოო დანიშნულებით გამოყენება დასაშვებია გამონაკლის შემთხვევაში, მხოლოდ შესაბამისი დასაბუთების საფუძველზე, თუ ეს ზიანს არ მიაყენებს მოსახლეობის სასმელ და საყოფაცხოვრებო წყალმომარაგებას.

მომხმარებელთა უფლებების დაცვის მიზნით საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების ეროვნული კომისიის მიერ დამტკიცებულია ნორმატიული აქტები,⁸⁶

86. ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების ეროვნული კომისიის 2008 წლის 26 ნოემბრის №32 დადგენილებით დამტკიცებული „სასმელი წყლის მიწოდებისა და მოხმარების წესები“.

სასმელი წყლის მიწოდებელსა და მომხმარებელს შორის. აღნიშნული აქტები სავალდებულოა შესასრულებლად და მათი დარღვევის შემთხვევაში მომხმარებელი უფლებამოსილია, მიმართოს კომისიას, კომისიასთან არსებულ მომხმარებელთა ინტერესების საზოგადოებრივ დამცველს ან სასამართლოს.

მომხმარებელი უფლებამოსილია, სადავო საკითხი (მათ შორის, ადმინისტრაციული სახდელის დადების შესახებ დადგენილება) კანონმდებლობით განსაზღვრული გასაჩივრების (ხანდაზმულობის) ვადის განმავლობაში გაასაჩივროს საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელ ეროვნულ კომისიაში.⁸⁷

კომისიის 2016 წლის 25 ივლისის №13 დადგენილებით დამტკიცებული „მომსახურების კომერციული ხარისხის წესები“.

კომისიის 2008 წლის 29 აგვისტოს №18 დადგენილებით დამტკიცებული „წყალმომარაგების ტარიფების დადგენის მეთოდოლოგიის დამტკიცების შესახებ“.

კომისიის 2008 წლის 18 სექტემბრის №23 დადგენილებით დამტკიცებული „ელექტროენერგეტიკის, ბუნებრივი გაზისა და წყალმომარაგების სექტორში საქმიანობის კონტროლისა და ლიცენზირების წესები“

საქართველოს მთავრობის 2014 წლის 15 იანვრის №58 დადგენილება „სასმელი წყლის ტექნიკური რეგლამენტის დამტკიცების შესახებ“.

კომისიის 2010 წლის 12 აგვისტო №14 დადგენილებით დამტკიცებული „ელექტროენერჯის ან ბუნებრივი გაზის (აირის) დატაცების, ასევე სასმელი წყლის უკანონო მოხმარებისა და წყალარინების ქსელით უკანონო სარგებლობისათვის ადმინისტრაციული სახდელის დადებისა და იძულებით აღსრულების წესები“.

კომისიის 2013 წლის 30 დეკემბრის №15 დადგენილებით დამტკიცებული „მესამე პირების მფლობელობაში არსებულ ქსელში ელექტროენერჯის, ბუნებრივი გაზისა და სასმელი წყლის გატარების საფასურის გაანგარიშების წესები“.

87. ადმინისტრაციული სახდელის დადების შესახებ დადგენილების გასაჩივრების ვადაა 10 დღე მისი გამოტანიდან. თუ ეს ვადა გაშვებულ იქნა საპატიო მიზეზით, მისი აღდგენა შესაძლებელია საჩივრის განმხილველი ორგანოს (ამ შემთხვევაში – კომისიის) მიერ, ხოლო საჩივრის შეტანა შესაძლებელია როგორც კომისიაში, ისე დადგენილების გამომცემ საწარმოში. საჩივრის შეტანის შემდეგ კომისიაში იწყება ადმინისტრაციული წარმოება, რის შესახებაც ინფორმაცია ქვეყნდება კომისიის ვებგვერდზე www.gnerc.org. კომისია საჩივარს განიხილავს მისი მიღებიდან 30 დღის ვადაში. საწარმო (ბუნებრივი გაზის განაწილების ლიცენზიატი/მიწოდებელი, ელექტროენერჯის განაწილების ან წყალმომარაგების ლიცენზიატი) ვალდებულია, დავის საბოლოო გადაწყვეტამდე (მიმდინარე დავალიანების გადახდის პირობით) არ შეუწყვიტოს მომსახურება პირს, რომელმაც წარადგინა შესაბამისი პრეტენზია. თუ მომსახურება უკვე შეწყვეტილია, საწარმო ვალდებულია, მომხმარებელს აღუდგინოს იგი არა უგვიანეს 1 სამუშაო დღისა.

დასკვნები და რეკომენდაციები

წყლისა და სანიტარიის უსაფრთხოების საკითხის არასათანადო, საერთაშორისო სანდარტების შეუსაბამო რეგულაციებით ირღვევა სოციალური თანასწორობისა და სამოქალაქო სამართლიანობის ისეთი ოთხი ფუნდამენტური პრინციპი, როგორებიცაა:

სამოქალაქო თანასწორობა – თითოეული ადამიანი აღჭურვილია თანასწორი სამოქალაქო, პოლიტიკური და საზოგადოებრივი უფლებებით, ამ უფლებების ეფექტიანი რეალიზაციის საშუალებების ჩათვლით.

სოციალური მინიმუმი – რესურსები, მათ შორის, წყლის რესურსები ყველა მოქალაქისათვის უნდა იყოს საკმარისად ხელმისაწვდომი თავისი ყოველდღიური მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად და ღირსეული ცხოვრებისათვის. სუფთა წყალი (მინიმუმ, 25 ლიტრი დღე-ღამეში) სოციალური მინიმუმის ნაწილია;

შესაძლებლობათა თანასწორობა – სოციალური სამართლიანობის ძირითადი ფაქტორია, რომელიც ირღვევა წყლის უსაფრთხოების არარსებობით. ადამიანები თვლიან, რომ განათლების გარეშე შეუძლებელია შესაძლებლობათა თანასწორობა. ასე მაგალითად: ბავშვები, რომლებიც სუფთა წყლის ნაკლებობით გამონვეული მუდმივი ავადმყოფობის გამო არ დადიან სკოლაში, არა აქვთ საშუალება, ადეკვატურად ისარგებლონ განათლების უფლებით;

განაწილების სამართლიანობა – ყველა საზოგადოება ადგენს უთანასწორობის დასაშვებ საზღვრებს. ყოფა-ცხოვრებაში სუფთა ან/და ტექნიკური წყლისადმი ხელმისაწვდომობის დიდი უთანასწორობა არ შეესაბამება სამართლიანი განაწილების კრიტერიუმებს, განსაკუთრებით მაშინ, თუ ეს დაკავშირებულია ბავშვთა სიკვდილიანობის მაღალ დონესა და სიღარიბესთან.

ეროვნული საკანონმდებლო ჩარჩო

ქვეყნის ეროვნული საკანონმდებლო ჩარჩო შემოიფარგლება უსისტემო და არათანმიმდევრული საკანონმდებლო რეგულაციებით. ხშირ შემთხვევაში კანონი ვერ აკმაყოფილებს განჭვრეტადობის სტანდარტს, ბუნდოვანია და შესაბამის პირებს უჭირთ კანონიდან საკუთარი კომპეტენციების შესახებ ინფორმაციის მიღება.

საქართველოს კანონმდებლობა დეკლარირებული სახით, მაგრამ მაინც მოიცავს წყლის უფლების აღიარების, დაცვის, თანასწორობის, წყლის მომხმარებელთა დაცვისა და ანგარიშვალდებულების პრინციპებს.

ძირითადი პრობლემა იმაშია, რომ „წყლის შესახებ“ მოქმედი კანონის დებულებების უმეტესი ნაწილი სამართლებრივად გაუმართავია, კანონს არაქმედითი ხასიათი აქვს.

ზოგადად უნდა ითქვას, რომ წყლის რესურსებთან დაკავშირებული მოქმედი კანონმდებლობა არ არის სრულყოფილი, იგი ვერ არეგულირებს ისეთ საკითხებს, როგორებიცაა: წყლის დაბინძურების პრევენცია, წყლის ობიექტებთან დაკავშირებული საკუთრების, მფლობელობისა და გამოყენების უფლებები, წყლის რესურსების კადასტრი და სხვ.

მიზანშეწონილად მიგვაჩნია წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლება, როგორც სახელმწიფოს პოზიტიური ვალდებულება, ჯეროვნად იყოს განცხადებული საქართველოს კონსტიტუციაში. სასურველია, რომ პრეამბულაში გამოთქმული განაცხადი იმის შესახებ, რომ „სახელმწიფო ზრუნავს მოქალაქის ჯანმრთელობასა ... და ღირსეული საცხოვრებლით უზრუნველყოფაზე“ დაკონკრეტებული იყოს კონსტიტუციის ტექსტში, რათა ნათლად იძლეოდეს უფლების დაცვის გარანტს.

სასურველია, კანონმდებლობამ გამიჯნოს სასმელი წყლის მიწოდებასა და დაცვასთან და, ზოგადად, წყლის რესურსების გამოყენებას, მართვასა და დაცვასთან დაკავშირებული საკითხები.

მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, წყლის მართვასა და დაცვასთან დაკავშირებით კანონმდებლობის დონეზე კოორდინაცია მეტად იყოს უზრუნველყოფილი, კომპეტენციები ნათლად გამიჯნული და პასუხისმგებლობები გადანაწილებული. საკითხი კიდევ უფრო აქტუალური გახდა სამინისტროების შერწყმის შემდეგ, რამაც რიგ შემთხვევაში გამოიწვია განმახორციელებელი და მაკონტროლებელი უწყებების ფუნქციების აღრევა (იგულისხმება სოფლის მეურნეობისა და გარემოს დაცვის სამინისტროს გაერთიანება).

როგორც ჩვენთვის ცნობილია, მომზადდა ახალი კანონპროექტი წყლის შესახებ, რომელშიც მოქმედი კანონის რიგი ხარვეზები გამოსწორებულია.

მიზანშეწონილია, ახალმა კანონმა აღიაროს საქართველოს მოქალაქეების უფლება უსაფრთხო სასმელ წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე, როგორც ადამიანის უფლება.

სასმელ წყალთან დაკავშირებული რეგულაციები ცალკე დაადგინოს, მითუმეტეს, რომ სახელმწიფო სტრატეგიულ დოკუმენტებსა და პროგრამებში მოსახლეობის სასმელი წყლით უზრუნველყოფა პრიორიტეტადაა გამოცხადებული.

ყველაზე სერიოზული ხარვეზი გამოიკვეთა სასმელი წყლის ხარისხის კონტროლის ეფექტიან და ხელმისაწვდომი სისტემის არქონასთან დაკავშირებით.

წყლის შესახებ ახალი კანონის ავტორები ერთმნიშვნელოვნად აღნიშნავენ, რომ წყლის სფეროში ძირეული გაუმჯობესების მიღწევა მხოლოდ ამ სფეროს მიზანმიმართული და თანამიმდევრული რეფორმირებით არის შესაძლებელი. ამგვარმა რეფორმამ კომპლექსურად უნდა მოიცვას წყლის რესურსების დაცვასა და რაციონალურ (მდგრად) გამოყენებასთან დაკავშირებული ყველა ასპექტი – სტრატეგიული, სამართლებრივი, ინსტიტუციური, ნორმატიულ-ტექნიკური, ადმინისტრაციული და ფინანსური.

ამასთან, რეფორმა მეთოდოლოგიური თვალსაზრისით უნდა დაეყრდნოს მსოფლიოს განვითარებულ ქვეყნებში აპრობირებულ და საერთაშორისოდ აღიარებულ თანამედროვე მოთხოვნებს, რომლებმაც წყლის რესურსების ინტეგრირებული მართვის თანამედროვე პრინციპებსა და მიდგომებში პოვეს გამოხატულება.

დაგეგმვის სრულყოფისა და წყლის ობიექტების მდგომარეობის ხარისხობრივი და რაოდენობრივი მაჩვენებლების გასაუმჯობესებლად/შესანარჩუნებლად აუცილებელია მონაცემთა სრულყოფილი ბაზა, რომლის შექმნა შესაძლებელია მხოლოდ მონიტორინგის ყოვლისმომცველი ქსელის საშუალებით. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია წყლის რესურსებზე მოთხოვნის მოსალოდნელი ზრდის (ძირითადად, სარწყავი და ენერგეტიკული დანიშნულებით) ფონზე. მიუხედავად იმისა, რომ უკანასკნელ წლებში შეიმჩნევა მონიტორინგის ქსელის გაფართოების ტენდენცია, სასურველი შედეგის მისაღებად მეტი ძალისხმევაა საჭირო. დაგეგმვის სრულყოფისა და სათანადო ღონისძიებების განსახორციელებლად, ასევე აუცილებელია ანგარიშგების, მონაცემთა მართვისა და გამოყენების სისტემების ჩამოყალიბება.

იმის მიუხედავად, რომ **სასმელი წყლის მიწოდებისა და მოხმარების** წესები წარმოადგენს თანამედროვე სტანდარტის შესაბამის დოკუმენტს, სასმელ წყალზე ხელმისაწვდომობის უფლება აღიარებულია და დაცულია, თუმცა ჩვენი შენიშვნა ეხება მიმწოდებლის უფლებამოსილებას, შეწყვიტოს წყლის მიწოდება წყლის საფასურის გადაუხდელობის შემთხვევაში. მიგვაჩნია, რომ ეს არის მთლიანად სამართლებრივი და პოლიტიკური პრობლემა, ვინაიდან, როგორც ზემოთ ვნახეთ წყალზე უფლების

შემადგენელი ნაწილია სახელმწიფოს მიერ იმგვარი პოლიტიკისა და რეგულაციების დაწესება, რომლებიც გათვლილი იქნება ადამიანის გადახდისუუნარობაზე.

მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანას განცხადებული აქვს გადამხდელზე მორგებული სატარიფო პოლიტიკის პრინციპი, ქვეყნის მასშტაბით არ არსებობს წყალზე შეღავათის დაწესების ერთიანი სისტემა. წყალზე უფლების კონტექსტიდან გამომდინარე, სახელმწიფოს ვალდებულების ფარგლებში მნიშვნელოვანია, სახელმწიფომ შეიმუშაოს ერთიანი პოლიტიკა შესაბამისი საჭიროების მქონე მოსახლეობისათვის წყლის გადასახადზე შეღავათის დაწესების შესახებ.⁸⁸

ქართული სახელმწიფოს მიზანი უნდა იყოს უნივერსალიზმსა და განვითარებაზე ორიენტირებული სოციალური დაცვის პოლიტიკის ჩამოყალიბება, რომელიც უფრო მეტ კომპონენტს მოიცავს, ვიდრე მხოლოდ სოციალური დახმარებები და პენსიები.⁸⁹

გამჭვირვალე და ეფექტიანი სატარიფო რეგულირება ტარიფების დაწესების პროცესში მაქსიმალურად უნდა უზრუნველყოფდეს როგორც მოსახლეობის, ისე კომპანიების ინტერესების დაცვას. პრინციპულად მნიშვნელოვანია, რომ კომპანიების განვითარების ხარჯზე არ მოხდეს კომუნალური ტარიფების დადგენა. მიგვაჩნია, რომ დაგეგმილი გამრიცხველიანების შედეგად საკითხი კიდევ უფრო აქტუალური გახდება განსაკუთრებით სოფლად მცხოვრები მოსახლეობისათვის. ამგვარად, თუ სახელმწიფოს პოლიტიკა არის დაბალი ტარიფების შენარჩუნება, მაშინ მით უფრო მიზანშეწონილია, სახელმწიფოს მხრიდან განხორციელდეს მიზნობრივი ჯგუფებისათვის კომუნალური ტარიფების სუბსიდირება.

მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, საქართველოს კანონმდებლობით მკაცრად დარეგულირდეს წყალმომარაგებისა და სანიტარიული მომსახურების სფეროში მოღვაწე წყლის კომპანიების სახელმწიფოსა და მოქალაქის მიმართ ანგარიშვალდებულებისა და მონიტორინგის საკითხები.

88. გვაქვს ორკომპონენტიანი სოციალური დაცვის სისტემა, რომელიც ვერ ახერხებს თავისი ფუნქციების ეფექტიანად შესრულებას და საუკეთესო ვარიანტში მხოლოდ სტატუს-კვოს ინარჩუნებს ან სოციალურად დაუცველი მოსახლეობის ფიზიკურად გადარჩენას ახერხებს წლიდან წლამდე. იმისათვის, რომ ვითარება შეიცვალოს, საჭიროა უფრო კომპლექსური პოლიტიკის შემუშავება, ეკონომიკური და სოციალური პოლიტიკის უფრო მჭიდრო კავშირი.

89. Read more at: <http://european.ge/saqartvelos-socialuri-dacvis-sistemis-sheaxeб/>
Copyright © European.ge/<http://european.ge>

მართალია, საქართველოს კანონმდებლობა ითვალისწინებს საჯარო ინფორმაციის გაცემისა და მიღების პროცედურებს, მაგრამ საჯარო ინფორმაციის მისაღებად კანონით დადგენილი 10-დღიანი ვადა, წყალთან, სანიტარიასა და ჰიგიენასთან დაკავშირებულ საკითხებზე რიგ შემთხვევაში, შესაძლებელია, ჩაითვალოს დავიანებულად. მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, მოსახლეობის წყალზე, სანიტარიასა და ჰიგიენაზე ადამიანის უფლების ჯეროვანი განხორციელების მიზნით ამ საკითხზე როგორც სასიცოცხლოდ აუცილებელ და მნიშვნელოვან საკითხზე, დაწესდეს გარკვეული გამონაკლისი, მოქალაქეთა თანამონაწილეობისა და ხელისუფლების ანგარიშვალდებულების გაზრდის მოთხოვნიდან გამომდინარე.

ზოგადი განათლების შესახებ საქართველოს კანონის 43-ე მუხლის „თ“ პუნქტის შესაბამისად, სკოლის დირექტორი სკოლის სამეურვეო საბჭოს ყოველი წლის 10 დეკემბრამდე აბარებს ანგარიშს სასწავლო პროცესის მიმდინარეობის შესახებ, ხოლო საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილ ვადებში - ანგარიშს ფინანსური საქმიანობის შესახებ.

როგორც საქართველოს კანონში ადრეული და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების შესახებ, ისე ზოგადი განათლების შესახებ საქართველოს კანონში უსაფრთხო სკოლისა და ბავშვთა დაცვის კონტექსტებში სასურველია, განხედეს ჩანაწერი წყლის, სანიტარიისა და ჰიგიენის ადეკვატურ პირობებზე.

ადრეული და სკოლამდელი აღზრდისა და განათლების შესახებ საქართველოს კანონის მე-16 მუხლი აწესებს დაწესებულების ავტორიზაციის ვადას - 4 წელს. სასურველია, კანონმა გაითვალისწინოს ამ ოთხი წლის განმავლობაში კონტროლის მექანიზმები მდგრადობის პრინციპის უზრუნველსაყოფად წყალთან, სანიტარიასთან და ჰიგიენასთან მიმართებაში.

იმისათვის, რომ წყლის შესახებ საქართველოს კანონის მე-15 მუხლი დანაგვიანებისა და დაბინძურებისაგან დაცვის შესახებ ამოქმედდეს და შედეგზე ორიენტირებული იყოს, აუცილებელია, კანონმდებლობა მოიცავდეს უზრუნველყოფის კონკრეტულ სამართლებრივ ბერკეტებს - აღსრულების ეფექტიან მექანიზმებს.

სურსათის ეროვნული სააგენტოს დასკვნებს მუნიციპალიტეტის მიმართ მხოლოდ სარეკომენდაციო ხასიათი აქვს. მიგვაჩნია, რომ სურსათის ეროვნული სააგენტოს დასკვნას წყლის ხარისხის შესახებ მეტი ყურადღება უნდა ექცეოდეს.

სასურველია, ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსში გაიწეროს, მუნიციპალიტეტებში სპეციალური კვლევითი დეპარტამენტის შექმნა, რომელიც სხვა საკითხებთან ერთად განახორციელებს მუნიციპალიტეტში არსებულ წყალთან დაკავშირებული გამოწვევების კვლევას და ბიუჯეტის დაგეგმარების დროს მნიშვნელოვან დახმარებას გაუწევს პრიორიტეტული საკითხების განსაზღვრასა და მდგრადობაზე გათვლილი აქტივობების დადგენაში.

რეკომენდებულია, რაც შეიძლება, სწრაფად იქნეს რატიფიცირებული „წყალი და ჯანმრთელობის ოქმი“,⁹⁰ რომელიც ხელმონერილია საქართველოს მიერ და შესაბამისად მოხდეს საქართველოს კანონმდებლობის, მათ შორის, წყლის შესახებ საქართველოს კანონის მასთან შესაბამისობაში მოყვანა.

90. ქვეყნისათვის ოქმთან „წყალი და ჯანმრთელობა“ მიერთების მთავარი უპირატესობაა ის, რომ ქვეყანა გახდება ოქმის მხარეთა ინსტიტუციური სტრუქტურების (მხარეთა მაღალი დონის შეხვედრები, მათი ბიუროები, დაქვემდებარებული ორგანოები, სამდივნოები, მიზნობრივი სამუშაო ჯგუფები) მონაწილე.

ოქმის ინსტიტუციური სტრუქტურები ქვეყანას დაეხმარება:

ოქმის მოთხოვნების რეალიზაციისა და განვითარების ხელშეწყობაში სამართლებრივი ნორმების, სახელმძღვანელო პრინციპების და რეკომენდაციების შემუშავებაში

ქვეყანაში ოქმის მოთხოვნების განხორციელების ინსტიტუციური, ფინანსური და სხვა მხარდაჭერის უზრუნველყოფაში

ოქმის ინსტიტუციური სტრუქტურების ხელშეწყობით და მხარდაჭერით ქვეყანა მიიღებს უპირატესობას სასმელი წყლის მართვის უსაფრთხოების გეგმების შემუშავებასთან დაკავშირებით, რაც გააძლიერებს სხვადასხვა დონის (ცენტრალური, რეგიონული, ადგილობრივი) უწყებათშორის თანამშრომლობას, ასევე კერძო სექტორისა და არასამთავრობო ორგანიზაციების ჩართულობას; ხელს შეუწყობს ინფორმირებულობის და ცნობიერების დონის ამაღლებას; ასევე მოიცავს კონსულტაციებს, ინფორმაციის გაცვლას და ერთობლივი კვლევების ჩატარებას მიზნობრივი მაჩვენებლების მიღწევის, ზედამხედველობის, ადრეული შეტყობინების და თანამშრომლობის კუთხით წყალთან დაკავშირებული დაავადებების წინააღმდეგ დროული რეაგირების, წყალთან დაკავშირებული დაავადებების კონტროლისა და შემცირების სფეროში; გაეროს ევროპის ეკონომიკური კომისიისა და სხვა დონორი ორგანიზაციების მნიშვნელოვანი ფინანსური დახმარება და ასეთი სახსრების მოძიება, რათა გაძლიერდეს ქვეყნის, როგორც მხარის პოტენციური ოქმის მიზნების მისაღწევად.

#EU4Georgia
#WaSH4Georgia

ვამაცობთ მრავალფეროვნებით!

cenn.org
environment.cenn.org
დაგვიმეგობრდი: **ThinkNaturally**